

TUDÓSÍTÁS

**A Magyar Kriminológiai Társaság
fennállásának 40. évfordulója alkalmából tartott
ünnepi közgyűlésről**

**Magyar Kriminológiai Társaság
Budapest, 2023**

KRIMINOLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK
84. szám

KRIMINOLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK
84. szám

TUDÓSÍTÁS

A Magyar Kriminológiai Társaság
fennállásának 40. évfordulója alkalmából tartott
ünnepi közgyűlésről

Magyar Kriminológiai Társaság
Budapest, 2023

A Magyar Kriminológiai Társaság tevékenységét
és a kötet megjelenését 2023-ban támogatták:

Magyar Tudományos
Akadémia

Eötvös Loránd
Tudományegyetem
Állam- és
Jogtudományi Kar

Vermes Miklós Alapítvány a Magyar Kriminológiáért

A kötetet szerkesztette:

Dr. Kunos Zsuzsanna

Kiadásért felelős:

Dr. Gönczöl Katalin

ISBN: 978-963-8016-35-5

ISSN: 0236-9893

Kiadja a Magyar Kriminológiai Társaság
Budapest, Egyetem tér 1-3.

www.kriminologia.hu

info@kriminologia.hu

Budapest, 2023

TARTALOMJEGYZÉK

Meghívó	9
DR. GÖNCZÖL KATALIN: MKT 40 elnöki megnyitó	11
DR. BÁRÁNDY PÉTER: Laudáció a Vámbéry Ruzstem Emlékérem átadása alkalmából dr. Fleck Zoltán részére	15
DR. KERESZSI KLÁRA: Laudáció a Vámbéry Ruzstem Emlékérem átadása alkalmából dr. Kádár András Kristóf részére.....	17
CSEMÁNÉ DR. VÁRADI ERIKA: Laudáció a Vámbéry Ruzstem Emlékérem átadása alkalmából dr. Németh Zsolt részére	21
SZONTAGH VERONIKA: Laudáció a Vámbéry Ruzstem Emlékérem átadása alkalmából dr. Vig Dávid részére	23
DR. LÉVAY MIKLÓS: Laudáció a Viski László Emlékérem átadása alkalmából dr. Bárd Petra részére	25
DR. MÜLLER ANIKÓ: Laudáció a Viski László Emlékérem átadása alkalmából dr. Kadlót Erzsébet részére	27
DR. LÉVAY MIKLÓS: A fiatalkorúakkal kapcsolatos kriminálpolitika jellemzői az Amerikai Egyesült Államokban	29
DR. KADLÓT ERZSÉBET: Zárszó	42

ELŐSZÓ

A Magyar Kriminológiai Társaság 1983. május 26-án alakult meg a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében. A Társaság 2023. március 30-án ünnepi közgyűlést rendezett, fennállásának 40. évfordulója alkalmából. Az eseményen az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Aula Magna terme megtelt a hazai kriminológiai és büntetőjogi szakmai szcéna képviselőivel. Az ünnepi rendezvényen a Társaság alapító- és tőrsztajjai emléklapban részesültek, valamint a Vámbéry Rusztem és Viski László emlékérmek új tulajdonosai is megkapták kitüntetésüket. Vámbéry Rusztem I. fokozatú díjban részesült *Dr. Fleck Zoltán* és *Dr. Kádár András Kristóf*, Vámbéry Rusztem II. fokozatú emlékérmét kapott *Dr. Németh Zsolt* és *Dr. Vig Dávid*, valamint Viski László emlékérmét kapott *Dr. Bárd Petra* és *Dr. Kadlót Erzsébet*. A díjazottak laudációit követően értékes szakmai előadásokat hallhatott a közönség. Jelen kötetben az ünnepi rendezvényen elhangzott beszédek, az elhangzott laudációk, valamint az ünnepre készült egyik szakmai előadás található. Szerkesztőként minden érdeklődőnek jó szívvel ajánlom a kötetet.

Dr. Kunos Zsuzsanna
az MKT szakmai titkára

MEGHÍVÓ

A Magyar Kriminológiai Társaság alapításának 40. évfordulója alkalmából szervezett ünnepi tudományos ülésre

A Magyar Kriminológiai Társaság alapításának 40. évfordulóján, az MKT Elnökség határozata alapján, ünnepi tudományos ülést tartunk.

A rendezvény helyszíne: ELTE ÁJK aulája – Budapest, V. Egyetem tér 1-3. I. em.

A rendezvény időpontja: 2023. március 30. 17 óra

NAPIREND

Elnöki köszöntő: *Dr. Gönczöl Katalin*

Szakmai előadások:

Dr. Ligeti Miklós jogi igazgató, Transparency International Magyarország: A fiatalkorúak önálló büntetőigazságszolgáltatási rendszerének esélyei – egy hazai reformkísérlet jogtörténeti előzményekkel.

Dr. Lévay Miklós egyetemi tanár ELTE ÁJK Kriminológia Tanszék: A fiatalkorúakkal kapcsolatos kriminálpolitika jellemzői az Amerikai Egyesült Államokban.

Vámbéry emlékérmek átadása:

Vámbéry I. fokozat:

Dr. Fleck Zoltán – laudál *Dr. Bárándy Péter*

Dr. Kádár András Kristóf – laudál *Dr. Kerezsi Klára*

Vámbéry II. fokozat:

Dr. Németh Zsolt – laudál *Dr. Csemáné Várady Erika*

Dr. Vig Dávid – laudál *Dr. Szontagh Veronika*

A Viski emlékérem átadása:

Dr. Bárd Petra – laudál *Dr. Lévay Miklós*

Dr. Kadlót Erzsébet – laudál *Dr. Müller Anikó*

Emléklapok átadása az alapító- és tőrzstagoknak.

Főtitkári zárszó: *Dr. Kadlót Erzsébet*

A rendezvényre tisztelettel meghívjuk, és megjelenésére feltétlenül számítunk.

Budapest, 2023. március 1.

Dr. Kadlót Erzsébet
az MKT főtitkára

Dr. Gönczöl Katalin
az MKT elnöke

DR. GÖNCZÖL KATALIN

MKT 40 ELNÖKI MEGNYITÓ¹

Tisztelt ünneplő közösség, kedves tagtársak!

Tisztelettel és kicsit meghatódottan köszöntöm a mai ünnepi közgyűlésen megjelenteket.

Bízunk abban, hogy a mindenkori magyar bűnügyi tudományok történetében jelentős napként tartják majd számon 1983. május 26-át. Ezen a napon alakult meg a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében a Magyar Kriminológiai Társaság. Az alakuló ülésen megválasztották Társaság elnökét, elnökhelyetteseit, titkárát, az igazgatótanács és az ellenőrző bizottság tagjait. Megemlékezésként felolvasom a Társaság első vezetőinek nevét.

A társaság elnöke: *Király Tibor,*

Elnökhelyettesei: *Gödöny József, Katona Géza, Szabó András, Vermes Miklós, Vigh József.*

A társaság titkára: *Gönczöl Katalin,*

Az igazgatótanács tagjai: *Borsi Zoltán, Berkes György, Déri Pál, Földvári József, Gárdai Gyula, Kereszty Béla, Nagy Tibor.*

Az ellenőrző bizottság elnöke: *Bakóczy Antal,* **tagjai:** *Diczig István és Nagy Ferenc.* Őket itt és most már csak én képviselem.

A Társaságnak az alapítás első évének végén 251 egyéni és négy kollektív tagja volt. Ez utóbbiak a Legfőbb Ügyészség, a Legfelsőbb Bíróság, az Igazságügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium.

Egy évfordulós megemlékezésnek két lehetséges forgatókönyve van:

1. Ismertetni az elmúlt négy évtized sok-sok szakmai, emberi értékekkel, élményekkel teli múltját. De ezt a Társaság krónikása Vavró István szeretett és nagyra becsült kollégánk igen részletesen megtette és a Belügyi Szemle hasábjain közzé is tette. István 2003-ig jegyezte le a történetünket.

A mai napon vállalkozót keresünk arra is, aki az elmúlt 20 év történetének lesz a krónikása.

2. Van egy másik lehetőség is, hogy mint tanú egy-egy villanásnyi emléket idézek csak fel. És a mai ünnepséget rangos szakmai program töltse meg, amelyet a Magyar Kriminológiai Társaság által alapított díjak kiosztása követ, végül az alapító-és tisztségviselőknek Emleklapot adunk át.

Nagy örömemre az Elnökség ez utóbbi napirendet választotta.

¹ A szöveg a Magyar Kriminológiai Társaság fennállásának 40. évfordulója alkalmából megrendezett ünnepi közgyűlés nyitóbeszédének írásos változata.

Villanások

Az aranykorban Magyar Kriminológiai Társaságra fennállásának első 30 évében a mindenkori kormányzat szakmai fórumként számolt közösségünkkel.

A 40 évből nagyjából 30-ban minden, a kriminálpolitikában jelentős jogszabálytervezet, gyakorlatban megvalósuló szakmai eredményt, programot, szakmai, szervezeti reformot megbeszeltünk. A büntetőpolitikai és alkotmányos büntetőjogi kérdésekben emlékeztetés előadók voltak mások mellett: Király Tibor, Györgyi Kálmán, Bócz Endre, Nagy Ferenc, Szabó András, hogy csak azokról emlékezzek meg, akiknek már csak az emléke van közöttünk.

Mások mellett olyan törvénytervezetek voltak az MKT napirendjén, mint, 1988-ban a gyülekezési és az egyesülési jogról szóló törvénytervezet, vagy 1991-ben a rendőrségről szóló törvény tervezete és ugyanebben az évben a gyermekek jogairól szóló törvénytervezet. 1992-ben a Magyar Szociálpszichológiai Társaság javaslatára szakmai program keretében vitattuk meg például a pszichiátriai betegek intézeti gyógykezelésének jogi szabályozásáról készült tervezetet.

2001-2005 között megvitattuk a Btk. novelláinak tervezeteit, a pártfogó felügyelet reformját, a társadalmi bűnmegelőzési stratégiát, az állami áldozatsegítség megteremtéséről szóló tervezeteket, a mediáció bevezetését a büntetőeljárásba.

De a szakma keretei egyébként sem voltak merevek, mert 1987-ben például Szolnokon egy híres, helyi néprajzkutatótól megtanulhattuk, hogy miben különbözik a jászok és a kis-és nagykunok antiszociális és bűnözési „szokásai”.

2010-ig gyakoriak voltak a Vándorgyűlések vidéki rendezvények: két évente vándorgyűléseket tartottunk. 15-20 szekcióban – helybéli gyakorlati elméleti szakemberek részvételével – két munkanapig folyt a szakmai munka. Szolnokon, Nyíregyházán, Győrben, Szekszárdon, többször Miskolcon, legutóbb Szegeden voltak az emlékeztető programok.

Miskolcon 2008. Október 17-én **például** megrendeztük a rendszerváltás utáni igazságügyi miniszterek reggelijét. A vitavezető Kadlót Erzsébet jelenlegi főtitkárunk volt. Minden meghívott megjelen, így markánsan megfogalmazott kérdésekre válaszolt Balsai István, Vastagh Pál, Dávid Ibolya, Bárándy Péter, Takács Albert, Petrétei József és Draskovics Tibor. Se az előtt, sem az óta nem ültek egy pódiumon ezek a kiváló jogászok.

Más szempontból emlékeztető élmény volt az, amikor a győri vándorgyűlés külön programjaként a városnézést Dr. Vincze István akkori megyei főügyész vezette.

Kicsit részletesebben beszélnék a rendszerváltás körüli nemzetközi kapcsolatokról, hiszen mások mellett ezen az úton jutott be a magyar kriminálpolitika az európai közösségbe. Az elmúlt több, mint egy évtizede ez a folyamat is megszakadt.

A Magyar Kriminológiai Társaság 1984-től tagja az International Society of Criminology (Párizs) szervezetének, hárman az Igazgató tanács tagjai voltunk.

2000-ben személyesen segítettük a The European Society of Criminology magalakulását, ketten Lévay Miklóssal alapító tagjai vagyunk a szervezetnek.

1986-tól egyetemi oktatók, kutatók – 2-3-as csoportokban – a Társaság képviselőjében személyes meghívásra gyakran jártunk Hollandiában, Svédországban, ahol nemcsak az egyetemi élettel, a korabeli új kutatásokkal ismerkedtünk, hanem a rendőrség, a bíróságok, az ügyészségek, a börtönök, pártfogó felügyelők, az NGO-k működésével is. *Hollandiában* például átértük a közösségi rendőrség megteremtésének kísérletét, majd a részben decentralizált rendőrséggé történő visszarendeződést. *Svédországban* részt vettünk életünk első börtönparlamentjén, ahol az elítéltek delegáltjai adták elő a hétköznapi börtönélettel kapcsolatos benyomásaikat és interpelláltak bizonyos jogaik betartatása érdekében. A parlamenti részvételünket a delegáltak megszavazták és kedvünkért a társalgás a svéd börtönben a továbbiakban angolul folytatódott.

Az 1990. évi rendezvények sorában egyébként külön is meg kell emlékeznünk arról a nemzetközi kriminológiai szemináriumról, amelyet a Nemzetközi Kriminológiai Társaság (Párizs) és a Miskolci Egyetem bünyügyi tudományok tanszékével közösen rendeztünk. Az ülés témája egyébként *Az emberi jogok érvényesülése a büntető igazságszolgáltatásban összehasonlító jogi szempontból*. A kemény munkanap után a tapolcai barlangfürdő nyújtotta élménnyel zártuk a napot.

A számtalan nemzetközi rendezvény közül kiemelkedik a Budapesten, 1993. augusztus 22-27 között megrendezett XI. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszus. Címe: A társadalmi-politikai változások és a bűnözés – a XXI. század kihívása címmel. Ezen 57 ország 1400 szakembere – ebből 388 magyar – vett részt a bünyügyi tudományok legjelentősebb külföldi és hazai képviselői. A konferencia előadója volt mások mellett Albert Reis, Denis Szabó, Marwin Wolfgang, Ferda Adler, Gerhard Müller, Hans-Jürgen Kerner, Tony Petters, Josine Jungert. A kongresszuson a magyar kormány minden illetékes minisztere jelen volt. A királyi várbeli fogadást haronaszó nyitotta meg, sárgarózsával díszítették a termeket, kristálypohárban szolgálták fel a híres magyar borokat, de még a szódavizet is, Herendiben a töltöttkáposztát.

1988 – 2002 között a Great Britain East European Centre és a NACRO partnerszervezésében szakmai programsorozatoknak voltunk szervezői és részesei. Volt olyan év, amikor 20 magyar elméleti, de főleg gyakorlati szakember vett részt Angliában vagy Skóciában minimum egyhetes, kemény szakmai programon, alkalmanként vizsgával fokozva a magyarok izgalmait. Az egyik legeredményesebb együttműködés a 2 évente sorra kerülő – 6 magyar és 6 brit szakembert érintő – tereplátogatással dúsított, szakmai tapasztalatcsere, amely felváltva valósult meg Magyarországon és Nagybritanniában. A rendszeres forgatókönyv szerint mindkét országban terepen tanulmányoztuk a nyomozóhatóság, a bünyügyi védők, a magisztrátusi bíróságok, büntető bíróságok, az ügyészségek a pártfogófelügyelők az illetékes NGO-ok munkáját, látogattuk a rendőrségi fogdákat, a börtönöket. A hétvégén pedig a te-

reptapasztalatokat és a jogpolitikai kérdéseket beszéltük meg szoros szemináriumi rendben. A program magyar résztvevői közül most önkényesen kiemelem Bócz Endrét, Zamecsnik Pétert, Bárándy Pétert, Kárpáti Lászlót, Hack Pétert, Bárd Károlyt, Orosz Balázst. Angol részről állandó szervezők és résztvevők voltak Alexander Carlile, aki már akkor ügyvédként a liberális párt parlamenti képviselője volt, valamint Vivien Stern, aki akkor NACRO igazgatója volt, azóta mindketten a Lordok Házának tagjai.

Egy alkalommal egyidejű tudományos tanulmányútat szervezték számunkra. Lévay Miklóssal, Róth Erikával, Váradi Erikával, Farkas Ákossal, Kerezi Klárával részesültünk abban a privilégiumban, hogy Cambridge, Oxford és Edinburghod könyvtáraiban dolgozhattunk és rendszeresen konzultálhattunk a helyi, már akkor világhírű kriminológiai intézetek neves kutatóival.

Az utolsó nemzetközi rendezvényünk 2008-ban az Európai Kriminológiai Társaság és az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék közös rendezvényeként valósult meg. "Beyond Punitiveness: Crime and Crime Control in Europe in Comparative Perspective. Már a konferencia címe is azt sugallta, hogy a law and order kriminálpolitika veszélyei kerültek a figyelem középpontjában. A konferencián 54 országból közel 1000 résztvevő 6 plenáris ülésen és 221 szekcióban cserélhetett eszmét. Az egyik plenáris ülés előadója David Garland volt. Emlékszem rá, hogy David előadása előtt és után, az akkori TTK kertjében, a magyar társadalomtudomány szinte minden jeles képviselőjével lehetett találkozni. A Gólyavárban a csilláron is lógtak az érdeklődők. Figyelemre méltó előadást tartott rajta kívül még Hans-Jürgen Kerner, Susanne Karstedt, Irena Rzeplinska, Kerezi Klára, Lévay Miklós.

Az elmúlt 15 év krónikája már nem ilyen derűs. Azt hiszem a jelenlévők számára is egyértelmű az, hogy egy nagyon megváltozott társadalmi, politikai nemzetközi és főleg hazai környezetben talán közösségként, derekasan küzdünk a nehezen megszerzett szakmai értékeink átörökítésért. Keressük a helyünket az új világban. Nincs okunk azonban panaszra. Itthon derűs, jó viszonyban, folyamatos párbeszédben működik együtt a legidősebb és az új generáció, nemcsak a PhD Szekcióban, hanem a kriminológiai mesterképzésben is. Örülünk annak, hogy fiatal kollégáink számára megnyílt a globális világ, helybe hozzánk számunkra a szakmai élményeket! Mi szívesen tanulunk tőlük, ők figyelnek ránk.

Nincs más választásunk, mint bizakodni abban, hogy a következő negyven évben is nyílik még a sárga rózsá...

Az évfordulós rendezvényt ezennel megnyitom!

DR. BÁRÁNDY PÉTER

LAUDÁCIÓ A VÁMBÉRY RUSZTEM EMLÉKÉREM
ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL DR. FLECK ZOLTÁN
RÉSZÉRE

Dr. Fleck Zoltán egyetemi tanár köszöntése, amely elhangzott a Magyar Kriminológiai Társaság alapításának 40.évfordulóján szervezett ünnepi tudományos ülésen 2023. március 30-án a Vámbéry Rusztem emlékérem átadása alkalmából.

Életét a jogtudomány, a politika, a publicisztika háromszöge keretezi.
Kriminológus, kiváló egyetemi előadó Pesten.
Az egyéni és politikai szabadságjogok számára a legfőbb értéket képviselik.¹

Fleck Zoltán tanár úr méltatására kért föl a Társaság vezetése. Az elhangzottak azonban Vámbéry Rusztem Lóránd életrajzírójának mondatai.

Nem gyakori, nem is szükségszerű, hogy annak a személynek akiről a díjat elnevezték az életcéljai, munkássága ilyen párhuzamosságot mutasson a díjazott életútjával (Persze jobb, ha így van).

A díjazott 2011. évtől egyetemi tanár, a *Kulcsár Kálmán* által alapított Jogszociológiai Tanszék vezetője.

Tudja mi a jogállamiság és azt e tudás birtokában kutatja.

A bírói függetlenség szociológiai alapjait föltárva olyan mélységekig ás, ami már a személyes konfliktusok veszélyét is fölidézi.

Az alapvető jogok, a bűnmegelőzés lehetőségének vizsgálata, a jogtudat társadalmi struktúrába illeszkedésének kutatása, a kriminológia alapkérdéseire is választ keres.

Kutatásmódszertani tevékenysége mindenkor az alkotmányossági szempontok által meghatározott. Ennek a szemléletnek meglétét keresi a vizsgázók válaszaiban is.

A jogász, oktatói foglalkozás gyakorlása, a hivatásgyakorlás szintjére csak akkor emelkedhet, ha azt elszántan, bátran teszik. Ez a díjazottnál így történik.

A most átadandó plakett jól illeszkedik majd a díjazott birtokában lévő Emberi Jogok Emlékplakettje és a Szabad Sajtó Díj mellé. A Vámbéry emléklakett díjazottjainak sora pedig a büntetőjogág jelenkori művelőinek egyik legkiválóbbjával gazdagodik.

Dr. Bárándy Péter
ügyvéd, volt igazságügyminiszter

a Magyar Kriminológiai Társaság elnökségi tagja

¹ Valuch Tibor Vámbéry Rusztem életrajza

DR. KEREZSI KLÁRA

LAUDÁCIÓ A VÁMBÉRY RUSZTEM EMLÉKÉREM ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL DR. KÁDÁR ANDRÁS KRISTÓF RÉSZÉRE

Kádár András Kristófról, az ügyvédről, az emberi jogi szakértőről, a Magyar Helsinki Bizottság társelnökéről, aki ezt írja magáról a szervezeti honlapon:

„Az állam és az egyén viszonya egyenlőtlen. A jogvédelem lényege és szépsége, hogy a jog eszközeivel sok esetben kiegyenlíthető az állami szervezetrendszer erőfölénye az emberrel szemben. A hatalom a jog szabályrendszerén keresztül rákényszeríthető, hogy meghajoljon az egyén előtt, és tiszteletben tartsa szabadságát. Azért kezdtem 1998-ban a Helsinki Bizottságnál dolgozni, hogy ennek a folyamatnak részese lehessek...”

Kell-e ennél egyértelműbb bizonyíték arra, hogy amikor Kádár András Kristóf joghallgató volt, akkor az ELTE ÁJK-n folyó jogi képzés teljesítette feladatát: átadta a jog lényegét, és megtanította emberbaráti funkcióját is az akkori egyetemi hallgatónak.

Kádár András Kristóf igen jó géneket örökölt a szüleitől. Mondhatom, hisz mindkettőjüket ismerem. Azt gondolhatjuk, hogy könnyű helyzete van annak, akinek az édesapja felkészült jogász, ügyész, akinek okos jogi érvelését ügyészségi fogalmazóként magam is élvezettel hallgattam. Szintén jogász édesanyjának pedig – Szabó András alkotmánybíró mellett dolgozó szakmai tanácsadóként – oroszlánrésze volt olyan korszakos jelentőségű határozatok létrejöttében, mint például a halálbüntetés alkotmányellenességét megállapító AB döntés.

Úgy gondolom, hogy valószínűleg nem könnyű, hanem éppen nehéz volt a helyzete, hiszen meg kellett küzdenie a nagy nevekkal, nem lehetett a mércét lejjebb tenni. Kádár András Kristóf szakmai pályafutása azt mutatja, hogy igen jól sáfárkodik a rábízott talentummal.

Kádár András Kristóf jogi diplomáját az ELTE ÁJK-n szerezte, majd ezt a Harvard University-n Public Administration MA-val is megfejelte. Sorsa és szakmai pályafutása leképezi a Helsinki tevékenységi körét: 6 évig kutató és projekt koordinátor, 2 évig ügyvéd a szervezetnél, majd 2007-től a Helsinki társelnökeként működik. Mindeközben 18 éve jogi szakértője a European Equality Law Network-nek, és 6 évig volt board-tagja a Független Rendőri Panasztestületnek. Mindemellett az emberi jogokkal kapcsolatos jogi felkészültsége olyan szervezetek tagjává is tette, mint Civilian Advisory Board of the Hungarian Commissioner for Fundamental Rights, vagy az Equal Treatment Advisory Board (of the Hungarian Equal Treatment Authority), illetve a European Centre on Racism and Xenophobia végrehajtó bizottsága.

Nem véletlen, hogy munkáját több díjjal is elismerték: 2014-ban Hungarian Pro Bono Award, PILnet Global Network for Public Interest Law and the Hungarian Bar Association, és 2002-ben az Igazságügyi Minisztérium „For Human Rights Award”-jával ismerték el munkáját.

Kádár András Kristóf neve 25 éve kapcsolódott össze a Magyar Helsinki Bizottság tevé-

kenységével. A civil jogvédő szervezet folyamatos erőfeszítéseket tesz, hogy a hazai jogszabályokban és a joggyakorlatban következetesen érvényesüljenek az emberi jogi normák.

Fő tevékenység területei

- a menekülők és más, védelemre szoruló külföldiek jogainak védelme;
- az egyenlő bánásmód követelménye érvényesülésének elősegítése; valamint
- a rendvédelmi szervek és az igazságszolgáltatás működésének emberi jogi szempontú nyomon követése.
- A szervezet különös figyelmet fordít a fogvatartási körülményekre, a joghoz való hozzáfutásra, a hatékony védelemhez való jog érvényesülésére és a törvény előtti egyenlőségre.

Mondhatjuk, hogy Kádár András Kristók neve megérdemelten kapcsolódott össze a Helsinki Bizottság tevékenységével, hiszen minden lehetséges módszert kihasználta az emberi jogok érvényesülésével és a hazai büntető igazságszolgáltatás problémáival kapcsolatos figyelemfelhívásra:

2006 decemberében jelent meg cikke a Beszélőben *„A törvény felett, avagy elszámoltatható-e a rendőrség?”* címmel. Tollát már akkor is a törvény előtt egyenlőségnek és a jogok érvényesítésének számonkérése vezette – függetlenül attól, hogy éppen milyen színű kormány regnált. Kénytelen volt megállapítani, hogy «a politikusok percepcióját és emberi jogok iránti érzékenységét igen nagymértékben befolyásolja, hogy „mégis kinek a rendőrsége” követi el a vitatott cselekményeket. Jó lenne változtatni ezen a felfogáson – írta -, jó lenne, ha a kormány nem csak az uniós szervek figyelmeztetésének hatására állítana fel vizsgálóbizottságot, és ha a magát az emberi jogok mellett elkötelezettnek láttató liberális párt nem ragaszkodna körömszakadtáig egy olyan budapesti rendőrfőkapitányhoz, aki nyíltan fittyet hány a jogi előírásoknak. Ideje lenne persze annak is, hogy például a Fidesz megkövesse a rendőrséget azért a nyilvánosságra hozott rádióbeszélgetések fényében egyre inkább megdőlni látzó vádért, hogy a szélsőséges zavargókat a rendőrök tolták rá az Astoriánál tartott gyűlésre”.

2009-ben *„A tisztességes eljáráshoz és a védelemhez való jog húsz éve Magyarországon”* címmel jelent meg tanulmánya a Fundamentum c. folyóiratban. Mint írta «a védelemhez való jog tényleges és megfelelően hatékony érvényesüléséhez nem elégséges, ha a büntetőeljárás normák kielégítőek: a hatósági/bírósági jogalkalmazásnak kulcsszerepe van abban, hogy megkapja-e a terhelt azt a védelmet, amelynek biztosítása a jogalkotót a kérdéses rendelkezés meghozatalára indította”.

2012 májusában a *Cozma-ügy miatt nyílt levélben* fordult Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszterhez.

2016 áprilisában a Helsinki Estek keretében a következő címmel jelent meg írása: *„Nem igazán fáj a rendőri pofon az államnak”*. Ugyanis, ha rendőrt, börtönőrt jelentenek fel bántalmazás, kényszervallatás vagy jogellenes fogvatartás miatt, az eseteknek csak elenyésző részében emelnek vádat – írja. 2008 óta nem volt olyan év, hogy ez az arány 5% felett lett volna. Letöltendő szabadságvesztés büntetést pedig „szökőévenként” szab ki a bíróság. Mint megállapítja, a Helsinki Bizottság kutatásai az mutatják, „erősen lejt a pálya”, mert a hivatalos személy elleni erőszak miatt tett feljelentéseknek viszont a kétharmada vádemeléssel végződik, és az ilyesfajta büntetőperek átlagosan 72%-a zárul szabadságvesztés kiszabásával.

2017-ben kutatást indított a *„büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jog érvényesülé-*

séről”. A kutatás első szakaszában tesztelték a jogokról szóló írásbeli tájékoztatót, majd a 2. hullámban szakértők bevonásával elkészült az új tájékoztatási szöveg.

2019 májusában konferenciát szerveztek az *előzetes letartóztatás, a védői kirendelés, illetve a védelemhez való jog érvényesülése* témakörében. Mint a záródokumentum megállapította: «Kétségtelen, hogy az új büntetőeljárás törvény fontos és pozitív változást hozott a kényszerintézkedések és a védőkirendelési rendszer terén is. A törvény kifejezett célja annak biztosítása, hogy a fokozatosság, szükségesség és arányosság elve érvényesüljön, vagyis csak akkor rendeljenek el letartóztatást, ha az azzal elérni kívánt cél enyhébb intézkedéssel nem biztosítható. Ugyanakkor bizonyos az is, hogy a büntetőeljárás szereplői részéről szemléletváltásra van szükség a jogalkalmazási fordulathoz, hiszen eddig sem a Be. szövege volt az igazi akadálya, hogy a letartóztatást csak a valóban szükséges esetekben rendeljék el, és hogy a döntések megfeleljenek a magyar és a nemzetközi sztenderdeknek. A koncepcióváltás gyakorlati érvényesülésében a hatóságok és a bíróságon túl az ügyvédeknek is fontos szerepe van. [...] Természetes, amit az eddigi tapasztalatok mutatnak: a reform nem hibátlan. Elsődleges felmérésünk alapján a legjelentősebb nehézségek a szabályok gyakorlati alkalmazásával, a kirendelt védői díjjal és a helyettes védő intézményével kapcsolatban merültek fel».

2021-ben kénytelen megállapítani, hogy a regnáló „kormány egyre kevésbé hajlandó eleget tenni a nemzetközi bírói fórumokon hozott döntéseknek”. Ugyanis siralmas képet festett a magyarországi állapotokról az European Implementation Network nevű strasbourgi civil szervezet, amikor megvizsgálta, hogy az Európa Tanács (ET) 47 tagállamában milyen arányban hajtották végre az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) elvi jelentőségű ítéleteit. Magyarország esetében az elmúlt tíz évben 57 ilyen ítélet született. Ebből mindössze 15 tekinthető végrehajtottnak, 42 pedig nem. A 74 százalékos „nem teljesítési arány” feltűnően rossznak számít, és nem csak az ET összes tagállamának 43 százalékos átlagához képest, hanem térségünk többi országával összevetve is. Az arány azóta tovább romlott: ma már 81 százaléknál tartunk.

A negatív példák folytathatók. A luxembourgi Európai Unió Bírósága kimondta ki, hogy jogot sért a „külföldről támogatott szervezeteket” megvédelem céljából megalkotott civiltörvény, a kormány azonban az utolsó pillanatig kivárt, és csak tíz hónap elteltével vonta vissza a jogszabályt. „Közben a kormány nagyon gyorsan tud lépni, ha akar – jegyezte meg Kádár András Kristóf – az Egyenlő Bánásmód Hatóság megszüntetéséhez egyetlen hónap is elegendő volt”.

Végül egy fontos mérföldkőre hívom fel a figyelmet a jelölt szakmai tevékenységében. A 2015-ben kezdődött menekültválság idején Magyarország módosította menekültügyekre vonatkozó szabályozásait mellyel az Európai Bizottság szerint megsértette az uniós irányelveket. Az Európai Bíróság helyt adott a Bizottság kifogásainak, és kimondta: a tranzitória őrizetnek számít, amelyben 28 napnál tovább senkit nem lehet fogva tartani. Habár az Orbán-kormány elfogadhatatlannak és ellentmondásosnak tartotta az ítéletet, a döntést követően Magyarország bezáratta a tranzitóriaait.

„A mai ítélet remélhetőleg véget vet a magyar menekültügy egyik legszégyenteljesebb gyakorlatának” – kommentálta a döntést Kádár András Kristóf. Kiemelte, hogy a hazai szabályozás nem csak emberi jogi szempontból káros, de a gyakorlatban a közbiztonságot is kockára teszi. A tisztességes eljárás ellehetlenítése érdekében semmilyen egyéni azonosí-

tást nem ír elő azt megelőzően, hogy az érintetteket Magyarországról, így a schengeni övezetből Szerbia területére kényszerítik. Ezzel azt érik el, hogy a magyar hatóságok sem feltétlenül tudják kiket vontak eljárás alá akkor sem, ha az illetőt a magyar vagy az uniós hatóságok körözik.

Jogvédői érdemei a jogi oktatásban is megjelennek. Az ELTE ÁJK Jog- és Társadalomelméleti Tanszékén meghirdetett „Egyenlő bánásmód és anti-diszkrimináció” c. kurzusának tananyaga Kádár András Kristóf és szerzőtársa által jegyzett „A magyar antidiszkriminációs jog vázlata” c. jegyzet.

Még hosszasan sorolhatnám Kádár András Kristók pályafutásának szakmai részleteit. A Vámbéry Ruzstem Emlékérem a jelölt eddigi életútját és szakmai teljesítményét ismeri el, példaképpül állítva a következő szakember-nemzedékek elé, és erősen bízva abban, hogy példája nem csak a civil jogvédőket vezérli, de az állami szervezeteknél dolgozó munkatársak jogtiszteletét is befolyásolja.

Kevesen vannak, akiknek pályáivé ennyire koherens és ennyire következetesen jelzi szakmai és emberi értékvalasztását. Kádár András Kristóf ezen irigylésre méltó kevesek egyike.

További terveinek megvalósításához – tiszta szívből – jó egészséget, sok erőt kívánok neki.

Dr. Kerecsi Klára
professzor emerita,
az MTA doktora,
a Magyar Kriminológiai Társaság elnökhelyettese

CSEMÁNÉ DR. VÁRADI ÉRIKA

LAUDÁCIÓ A VÁMBÉRY RUSZTEM EMLÉKÉREM ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL DR. NÉMETH ZSOLT RÉSZÉRE

Tisztelt Elnök Asszony, tisztelt Kollégák, és mindenekelőtt kedves Zsolt!

Nagy megtiszteltetés és külön öröm volt számomra, amikor felkérést kaptam Németh Zsolt kitüntetésének laudálására. Személyében ugyanis nem csak egy jókedélyű, kommunikatív, barátságos kollégát, de egy, a szakmája iránt elkötelezett, azért évtizedeken keresztül kitaróan tenni kész szakembert ismerhettem meg.

Vámbéry Rusztem, e díj névadója, 1913-ban a Jogtudományi Közlönyben megjelent, a Törvény hatalma c. tanulmányában írja: *“Az a törvényhozó, aki nem ismeri a társadalmi dinamikát, az emberiség szükségszerű és folytonos mozgásának tudományát, csak inkohereus, tiszta- virág éltű törvényeket alkot. ... Mert valljuk be őszintén: a törvény, amely csak a hóhér és a börtönör erejében bizakodik, már keletkezésekor elvesztette az ütközetet.”*¹

Ha ezen gondolatok fényében vesszük számba, hogy vajon milyen tulajdonságok tesznek valakit igazi kriminológussá, akkor ebből kétségtelenül az egyik a *társadalmi problémák iránti érzékenység* kell legyen. Németh Zsolt témaválasztásai, munkái, szóban vagy írásban megosztott gondolatai éppen ezt a szükséges érzékenységet és nyitottságot tükrözik. Foglalkozott bár az esendő, könnyen „bűnbe eső” fiatalokéval vagy a kábítószer csábításának ellenállni újra és újra nem tudó, visszaeső elkövetőkkel, ezt a szemléletmódot, a támogató beavatkozás prioritását egyszemre sem tévesztette szem elől. Ez a szenzitivitás és a változó világ aktuális kihívásaira fókuszáló éleslátás azonban nem csak Zsolt szakmai tudásából, de az általa a gyakorlatban megélt impressziókból is ered.

Ahogy a kriminológia-tudomány quintessenciája az empiria, úgy egy igazi kriminológusnak is fontos identitás-eleme a *tapasztalati tudásgyűjtés*. Németh Zsolt életútja, a Budapesti Rendőr-főkapitányságon eltöltött 20 éve lehetővé tette számára, hogy folyamatosan megújuló energiákkal a bűnözés közterületi megjelenésétől kezdve hazai és nemzetközi szintjéig, annak valamennyi vetületét saját élményű tapasztalásként ismerhesse meg, melyről később, már az ORFK színeiben sem távolodott el.

Kutatóként, a Rendőrtiszti Főiskola, majd a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatójaként pedig már megélhette a kriminológusi lét harmadik nagyon fontos elemét, a gyakorlati tapasztalatok *szintetizálásának képességét*. A hasznosítható, tovább lépésre alkalmas egész tapasztalat-elemekből, információ-darabokból történő életre hívásának folyamatát biztos kézzel és szakmai határozottsággal vitte végig, egyetlen fontos célt tartva szem előtt. Ez pedig a *bűnözés megelőzése, a társadalom jobbítása*.

¹ Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1913. január 19., 48.évf. 51.sz. 449.o.

Ahogy az 1984-ben alapított emlékérem névadója, úgy Németh Zsolt sem kívánta a büntetőjogot mellőzni vagy felszámolni, ugyanakkor azonban mindent megtett annak érdekében, hogy mindezt összekapcsolhassa a társadalmi valósággal.²

Vámbéry Ármin híres világotutazóként azt szeretete volna, hogy az általa megélt szabadságot és az újjal való folyamatos megismerés élményét a fia is megkaphassa; s bár Vámbéry Rusztem nem követte édesapja óhaját, gondolataival sikerült az adott kor szigorúan vett *elméleti kereteit áttörnie*. Úgy vélem, mindez a lehetőség Németh Zsoltnak is megadatott, hisz pályája során számtalan falat léphetett át, szerepeket váltva: gyakorlati szakember és elméleti oktató, kutató és publicista, média-szereplő és rendőr, jogász és kriminológus, beosztott bűnügyi felderítő és tudományos rektorhelyettes ... megannyi pozíció, amelyek eltérő elvárásainak mindig maradéktalanul eleget tett.

Mégis, számomra talán a legfontosabb határátlépés szakmai felfogásához kapcsolódik. Bármelyik kriminológiai, kriminálpolitikai teória mellett is köteleződünk el, azok sztrikt és érzelemmentes büntetőjogi válaszaitól igen idegennek tűnnek a kizárólagosan csak az érzelmi palettán megjelenő és értelmezhető olyan fogalmak, mint a szeretet. Márpedig Németh Zsolt 2020-ban megjelent munkájában³ épp erről írt. Arról, hogy a szigor és következetesség mellett mennyire fontos „az emberség, sőt a szeretet hangján” szólni a bűnelkövető gyermekekhez. Hiszi, hogy az erkölcsi veszélyzónában lévő vagy a törvénnyel már összeütközésbe került kiskorúakkal való támogató bánásmód átadására épp ezek a „dallamok” képesek.

Németh Zsolt szakmai munkássága azt igazolja, hogy a korlátok áttörése sikerült. S, hogy elnyerhette-e azt a szabadságot, amit anno fiának kívánt a világfelfedező apa. Úgy hiszem, ez is számos ponton jellemezte és jellemzi a díjazott életét – a tudományos elmélet és a mindennapok valósága szintjén is. Az ország számos jogi karán, a kriminológia ’utazó nagyköveteként’ sem voltak előtte határok, mint ahogy ez a Balaton és a vízi sportok elkötelezett híveként is igaz rá. Mert a hullámokat szelő kirándulások során is heves diszkussziók és élvezetes viták tárgya a bűnözés megelőzésének kérdése és társadalmunk jobbá tételének lehetséges útja.

Németh Zsolt kollégájaként és tisztelőjeként szeretnék mindannyiunk nevében gratulálni ehhez a megérdemelt kitüntetéshez, kívánva, hogy sok erő és sok idő adassék még számára kriminológusi énje megőrzéséhez és gondolatai velünk való megosztásához – akár a katedrán, akár szeretett vitorlása fedélzetén. A kormányrúd mindkét esetben az ő kezében van ...

Miskolc, 2023. 03. 30.

Csemáné Dr. Váradi Erika
egyetemi docens

a Magyar Kriminológiai Társaság elnökségi tagja

² Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban. Akadémiai Kiadó, 2016.

³ Németh Zsolt: Szigorúan, következetesen, de az emberség, sőt a szeretet hangján – a bűnelkövető gyermekekkel való bánásmódról. In: Gulyásné, Kovács Erzsébet – Hatvani, Erzsébet – Szarka, Attila (szerk.): Ferenczi György emlékkötet. SZIME. Ferenczi György Alapítvány, Budapest, 2020. 129-140.o.

SZONTAGH VERONIKA

LAUDÁCIÓ A VÁMBÉRY RUSZTEM EMLÉKÉREM ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL DR. VIG DÁVID RÉSZÉRE

a Vámbéry Rusztem emlékérem II. fokozatának új tulajdonosa

Dr. Vig Dávid az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológia Tanszékének egyetemi adjunktusa, a Magyar Kriminológiai Társaság Elnökségének tagja, továbbá az Amnesty International Magyarország igazgatója.

Ahogy Kerezi Klára írta egy méltatásban, a laudációnál választani lehet pályakép és arc-képvázlat között. Az elsőben a tudományosság, a másodikban az érzelem dominál. A méltatásba igyekszem mind a két elemet beemelni és bemutatni azt, hogy a ma átadott Vámbéry Érem egy fiatal kutató és oktató korszerű és előremutató eredményeit díjazza, továbbá rávilágítani Dávid emberi és oktatói jellemvonásaira is.

Egyetemi tanulmányait 2003-ban kezdte meg az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, hallgatói éve alatt tevékeny tagja volt a Kriminológiai Tanszék mellett működő tudományos diákkörnek, amely keretében részt vett a Pártfogói Csoport munkájában. Egy vele készült interjúban, illetve disszertációjának előszavában úgy fogalmaz, a szerzett tapasztalatok indították el abban, hogy ebben a témában írja szakdolgozatát, végezzen kutatásokat és folytassa doktori tanulmányait. 2014-ben védte meg summa cum laude a *Korlátlan fájdalom? – A bebörtönzés kirekesztő hatásai a semlegesítésben és azon túl* című doktori értekezését. Dávid a tanszéki oktatói és mentori munkája mellett, kutatóként dolgozott az Országos Kriminológiai Intézetben, az Open Society Foundations Emberi Jogi Programjának Büntető Igazságszolgáltatási Csoportjában, majd a Helsinki Bizottság rendészeti programvezetője lett. Jelenleg az Amnesty International Magyarország igazgatója. Emellett évek óta aktív és tevékeny tagja a Magyar Kriminológiai Társaságnak, jelenleg az elnökségi tagja.

Dávid számos hazai és nemzetközi publikációval rendelkezik börtön témában. Írásaiban megjelenik az emberi jogi szemlélet, fókuszba helyezve és felhívva a figyelmet a méltó, európai standardoknak megfelelő fogvatartási körülmények fontosságára, a fogvatartottak jogaira, illetve a szabadságvesztés büntetés alkotmányos alapértékeire. Írásai, előadásai mindig fontos témákat érintenek, azok szakszerűek, de egyben olvashatóak, közérthetőek.

Dávidot hallgató koromban ismertem meg és annak ellenére, hogy a börtön téma nem állt az érdeklődésem középpontjában, oktatói stílusát, hozzáállását és lelkesedését nagyra tartottam és nagyra tartom jelenleg is. Dávid mindig nagy hangsúlyt helyezett a társadalmi felelősségvállalás kérdésére, a tantermi előadásokon túli programokra és szakmai lehetőségekre, amelyekkel képes aktivizálni a hallgatókat. Jelenleg is a tudományos diákkör és a Pártfogói Csoport egyik oktatója, illetve oktatómentorként éveken keresztül részt vett a kari Orientációs Napokon és vezető oktatója volt a módszertani kutatótábornak. Dávid türelem-

mel, figyelemmel és biztató attitűddel fordul a hallgatók felé, legyenek azok gólyák, OTDK-ra készülő hallgatók, a diákkör demonstrátorai vagy kurzusainak hallgatói. Dávid szakmaisága, felkészültsége, energiája, lelkesedése és mentori hozzáállása, továbbá az a képessége, ahogy bevonja a hallgatókat az előadásaiba példaértékű volt nekem hallgatóként és később, kezdő oktatóként is. Dávid jó csapatjátékos, szeret és tud másokkal dolgozni úgy, hogy a közös tevékenységben társai jól érzik magukat akkor is, ha szakmai partnerek vagy tanulni vágyó diákok, fiatalabb kollégák.

Dávid szakmai munkássága, oktatói kvalitásai, az emberi jogok területén végzett fáradhatatlan munkája méltóvá teszi a Vámbéry Rusztem emlékéremre. Hallgatóként ismertem meg, de remélem, ma már kollégájának nevezhetem magam.

Budapest, 2023. március 30.

Szontagh Veronika Anna
doktorjelölt, ELTE ÁJK; tudományos segédmunkatárs, TK Jogudományi Intézet
a Magyar Kriminológiai Társaság elnökségi tagja

DR. LÉVAY MIKLÓS

LAUDÁCIÓ A VISKI LÁSZLÓ EMLÉKÉREM ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL DR. BÁRD PETRA EGYETEMI DOCENS RÉSZÉRE

Örömmel fogadtam el a felkérést, hogy köszöntsem *Bárd Petrát*, tanszéki kollégámat, méltassam munkásságát, abból az alkalomból, hogy ünnepi ülésünkön átveszi a Magyar Kriminológiai Társaság elnöksége által számára odaítélt Viski László Emlékérmet.

Bárd Petra, aki az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanszékének habilitált egyetemi docense, a Central European University Jogi Tanszékének vendégprofesszora és a hollandiai Nijmegen-ben lévő Radboud University Jogi Karának kinevezett professzora, még csupán szakmai karrierjének legfeljebb a közepén jár, azonban rendkívül jelentős teljesítményt tudhat már maga mögött. Néhány tény, adat eddigi pályafutásáról.

Petra 2000-ben végzett az ELTE Állam-és Jogtudományi Karán, *summa cum laude* minősítéssel. A Central European University-n 2001-ben nemzetközi üzleti jogból LL.M. diplomát, 2008-ban összehasonlító alkotmányjogból doktori fokozatot, az ELTE Állam-és Jogtudományi Karán pedig 2010-ben PhD fokozatot szerzett. Ugyanitt habilitált 2016-ban.

Korábban kutatóként, oktatóként dolgozott többek között az Országos Kriminológiai Intézetben, a berlini Humboldt Egyetemen. Rendszeresen készít szakmai anyagokat az Európa Tanács, az Európai Parlament, az Európai Unió Régiók Bizottsága és az EU Alapjogi Ügynöksége részére.

A Magyar Tudományos Művek Tára adatbázis szerint összes közleményeinek száma 260, ebből 234 tudományos közlemény. Utóbbiakra a hivatkozások száma 443, Hirsch indexe 12.

Ugyan önmagában ezek az adatok is elismeréreméltók, még inkább azonban a nagyszámú külföldön megjelent idegennyelvű publikáció. 53 tudományos folyóiratcikkéből 14, 13 könyvből gyakorlatilag valamennyi, a 44 könyvrészletből pedig 28 idegennyelvű.

Már ezek a számok jelzik Bárd Petra nemzetközi elismertségét, az pedig különösen, hogy a 2021-2022-es tanévben a firenzei European University Institute Európai Jogakadémiájának vezető kutatója volt, jelenleg pedig a már említett hollandiai egyetem professzora.

Bárd Petra munkássága kiterjed az alkotmányjog, a büntető anyagi jog és eljárásjog, a nemzetközi jog, az európai uniós büntetőjog és a kriminológia területére. Kutatási témái és oktatott tárgyai közé tartozott, illetve tartozik az emberi jogok különböző vetülete, a fogyasztókkal élők jogai és esélyegyenlőségük, a diszkrimináció kérdésköre, különös tekintettel a romák társadalmi helyzetére, az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának esetjoga, az uniós büntető igazságszolgáltatás, az uniós alkotmányosság, továbbá a gyűlölet-bűncselekmények.

Az első hallásra különböző témákban született publikációknak, oktatási programoknak Bárd Petra megközelítésében van egy közös elméleti alapja, vonatkozási pontja, ez pedig a jogállamiság.

Az, hogy miként fogja fel az ünnepezt a jogállamiságot, nem egy tudományos publikációjából, hanem a Mandiner internetes portálon 2021. december 6-i megjelent beszélgetésből idézem. A beszélgetésben a következőképpen fogalmazott:

„Legegyszerűbben egy európai uniós definícióval határoznom meg a jogállamiságot, amelyet a 2014-es jogállamiság megerősítésére irányuló Európai Keretben fejtett ki az Európai Bizottság: ide tartozik a törvényesség, illetve ebben benne foglaltatik az átlátható, elszámoltatható, demokratikus és plurális törvényhozási eljárás, a jogbiztonság, a végrehajtott hatalom önkényének a tilalma, a hatalmi ágak szétválasztása, a független és pártatlan bíróságok kívánalma, illetve az általuk biztosított hatékony jogvédelem, valamint az alapvető jogok tiszteletben tartása, a hatékony jogorvoslat és a törvény előtti egyenlőség.”

Ez a felfogás és a jogállamiság szempontja tetten érhető direkt vagy indirekt módon szinte minden szakmai megnyilvánulásában. Hozzá kell ehhez tenni, hogy a jogállamiság követelményét nem doktriner módon fogja fel Bárd Petra, hanem a vizsgált intézményre, kérdéskörre vetítve. Ennek illusztrálására idézem a Farkas Ákos professzor úr 65. születésnapja tiszteletére készült kötetben megjelent tanulmányának következő megállapítását:

„Az uniós büntetőjog mögött meghúzódó kölcsönös elismerés elve elválaszthatatlan a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartásától. Eszerint az egyik tagállamban meghozott bírói döntést uniószerre, automatikusan el kell ismerni. Azonban amint egy tagállam megsérti az Unió alapító elveit, a kölcsönös elismerés és a teljes uniós büntető igazságszolgáltatás rendszere összeomlással fenyeget.” (*Miskolci Jogi Szemle*, 2019. /2/1: 64.)

Az előzőkből is következtethetünk arra, hogy Bárd Petra nem véletlenül a „Fenntartható jogállam professzora” címmel rendelkezik a Radboud University-n.

Petrával 2011. szeptembere óta vagyunk kollégák az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának Kriminológiai Tanszékén.

Az eltelt időszakban megtapasztalhattam lelkiismeretességét, igényességét, együttműködési készségét, kollegialitását.

Az igényesség – legyen szó hallgatói vizsgateljesítmény vagy dolgozatok megítéléséről, szerkesztőként kéziratok lektorálásról – nála nem szigorúságot jelent, hanem a dolgok logikája és szakmai szempontjainak következetes, adott esetben barátságos érvényesítését.

Pályafutását követve, blog bejegyzéseit, olvasva pedig annak is tanúi lehetünk, hogy Petra nem „szobatudós”, van benne civil kurázi, kutatási eredményeit kész a szélesebb közvéleménnyel megosztani, kiállni álláspontja mellett.

A Magyar Kriminológiai Társaság Viski László Emlékérem alapításáról szóló kommunikációjában olvasható, hogy Viski Lászlót következetes, logikus gondolkodása miatt a szakma valamennyi képviselője egyformán tisztel. A szakma valamennyi képviselője nevében ugyan nem nyilatkozhatok, azt azonban állítom, hogy a következetes, logikus gondolkodás Bárd Petra munkásságának szintén jellemzője, így a vázolt kiemelkedő teljesítménye mellett ezért is van méltó helyen Bárd Petránál a Viski László Emlékérem.

Kedves Petra! Szeretettel gratulálok az elismeréshez !

Budapest, 2023. március 30.

Dr. Lévy Miklós
egyetemi tanár
a Magyar Kriminológiai Társaság elnökhelyettese

DR. MÜLLER ANIKÓ

LAUDÁCIÓ A VISKI LÁSZLÓ EMLÉKÉREM ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL DR. KADLÓT ERZSÉBET RÉSZÉRE

Kedves Kollegák, tisztelt ünnepi közgyűlés!

Azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy méltassam *dr. Kadlót Erzsébet* pályafutását és köszöntsem őt a Viski Emlékérem átadása alkalmából.

Kadlót Erzsébet a szakmájának olyan kiemelkedő képviselője, szakmai tevékenysége olyan sokrétű, hogy e helyütt a pályafutásáról csak a teljesség igénye nélkül szólhatok.

Dr. Kadlót Erzsébet 1984-ben szerzett jogi diplomát az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. Pályafutását a Pesti Központi Kerületi Bíróságon kezdte fogalmazóként, majd a jogi szakvizsga után 1986-tól büntető ügyszakos bíróként dolgozott. Pályájának meghatározó szakaszaként 2001-től a Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságán főtanácsadóként tevékenykedett. 2013-tól – jelenleg is – ügyvédként dolgozik, a Budapesti Ügyvédi Kamara tagjaként. Ügyvédi tevékenységét főként büntetőjogi, büntetés-végrehajtási jogi, illetve bármely, alapjogi vetületben megítélendő jogterületet érintő ügyek képviseletével folytatja. Kiemelten foglalkozik meghatározott típusú közigazgatási, civil szervezetekkel kapcsolatos jogkérdésekkel, valamint alkotmánybírósági, EJEB előtti és nemzetközi jogi képviseletet kívánó ügyekkel, és nem riad vissza nehéz ügyek felvállalásától

Szakmai érdeklődése sokrétű, átöleli az alkotmányjog, a büntetőjog, a büntető eljárásjog, a büntetés-végrehajtás, a kriminológia szakterületét. Kiemelt érdeklődést tanúsít az Európai Bíróság (Court of Justice of the European Communities) és Európai Emberi Jogi Bíróság ítélkezési gyakorlata iránt, ezt kutatja, illetve tanulmányutak keretében is tanulmányozta (2001. és 2002.), és a megszerzett tudást a mindennapi ügyvédi munkájában is kamatoztatja.

Pályája kezdetétől folyamatosan publikál, mintegy nyolcvan tanulmánya jelent meg, továbbá több kommentár társszerzője és szerkesztője is volt, az imponáló publikációs listája több oldalnyi, széles spektrumot ölel fel. Az alkotmányjogi, büntetőjogi, büntető eljárásjogi, büntetés-végrehajtási, kriminológiai tárgyú, hazai és nemzetközi, magyar és angol nyelvű szakmai konferenciák elismert előadója.

A szakmai közéletben aktív, 2010. óta a Magyar Kriminológiai Társaság főtitkára. ügyvédként pedig a Magyar Ügyvédi Kamara Küldöttgyűlésének és a Magyar Ügyvédi Kamara Fegyelmi Bizottságának 2019-től aktív tagja. 2003-tól 2018-ig Jogi szakvizsga Bizottság cenzor volt.

Több egyetemen és főiskolán tanít, tudományos címei: a Szegedi Egyetem ÁJK – címzetes főiskolai docens – 2012. ELTE ÁJK PHD fokozat – abszolutórium 2011, oklevél megszerzése folyamatban van.

Esetében a jogalkalmazói gyakorlat és a tudományos munka egymást erősíti. A gyakorló és elméleti jogász olyan ritka ötvözet, akinek az írásai és előadásai tudományos igényűek és egyben élvezetesekek.

Az elméleti tudása olyan szilárd alapot nyújt, hogy az új jogintézményekben, az új gyakorlatokban is azonnal meglátja az összefüggéseket, azok következményeit. A demokrácia és a jogállam iránti elkötelezettsége, kiállása mindnyájunknak példaértékű lehet.

Kadlót Erzsébet számos olyan elismerésben részesült, amelyek a jogász szakma megbecsülését tükrözik, így magkaptá Vámbéry Rusztem emlékérmét (2015. Magyar Kriminológiai Társaság)

Kiváló Ügyvéd címet (2018. Magyar Ügyvédi Kamara), a Deák Ferenc díjat (2020. Deák Ferenc díj Bizottság, ügyvédi hivatásrend tagjaként), De Justitia Bene Meritis (2021. Magyar Ügyvédi Kamara).

Ebbe a sorba illeszkedik a Viski László Emlékérem, a Társaság ezzel szeretné elismerni és megköszönni Kadlót Erzsébetnek a büntetőjog, a büntető eljárásjog, az alkotmányjog, a kriminológiai szakterületen végzett tevékenységét, azt, hogy méltó utódja az elismerés névadójának és példaképe a fiatal jogászgenerációknak.

Budapest, 2023. 03. 30.

Dr. Müller Anikó

ügyvéd

a Magyar Kriminológiai Társaság Ellenőrző Bizottságának elnöke

DR. LÉVAY MIKLÓS

A FIATALKORÚAKKAL KAPCSOLATOS
KRIMINÁLPOLITIKA JELLEMZŐI AZ AMERIKAI
EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN¹

Tanulmányomban először a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer (*juvenile justice system*) amerikai egyesült államokbeli kialakulásával, majd annak változásával, azt követően pedig a 2000-es évek eleje óta tartó korszak kiváltó tényezőivel és kriminálpolitikai jellemzőivel foglalkozom.²

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének kialakulása; a fiatalkorúak bíróságának korszaka

A bűnözésre való állami reagálás egyik globális markáns korunkbeli jellemzője, hogy a felnőtt elkövetőkre irányulóhoz képest eltérő tartalmú a fiatalkorúnak minősülő elkövetőkkel kapcsolatos kriminálpolitika (Lévay 2019). A „más elbánás” tartalmában a fiatalkorú személyi körülményeinek a nevelési cél érvényesülése érdekében történő előtérbe helyezését jelenti, a vonatkozó büntetőjogi, büntetőeljárás és büntetés-végrehajtási, bizonyos esetekben gyermekvédelmi rendelkezések alapján.

A „más elbánást” szolgáló kriminálpolitika kialakulása szempontjából a XIX. század végétől kezdődően meghatározó a fiatalkorúak bíróságának és ennek nyomán a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének létrejötte az Amerikai Egyesült Államokban.

Finkey Ferenc³ 1913-ban megjelent munkájában a rendszer jelentőségét a következőkben látta:

„Amerika fejezi ki először nyíltan, hogy a gyermek-és fiatalkorúakat egyáltalán *nem szabad büntetni, csak nevelni*, mert amint a gyermeket, úgy a fiatalkorút sem szabad büntetnek (criminal) tekinteni, legfeljebb bűnelkövetőnek (delinquent), akire azonban úgy az igazság, mint az emberiség és a gyakorlati eredmény szempontjából nem szabad a felnőttekre megállapított büntetéseket alkalmazni.” (Finkey 1913:7-8.)

A rendszer központi intézményének, a fiatalkorúak bíróságának – amelyet a világon elő-

¹ Jelen tanulmány a Magyar Kriminológiai Társaság alapításának 40. évfordulója alkalmából rendezett, 2023. március 30-i ünnepi tudományos ülésen elhangzott előadás bővített, írásos változata. A tanulmány jelentős mértékben azon a kutatómunkán alapul, amelyet Fulbright ösztöndíjjal, 2018. február 1. és 2018. június 30. között az Amerikai Egyesült Államokban, Bostonban (MA) a Northeastern University School of Criminology and Criminal Justice-ban, *Simon I. Singer* professzor instruktori közreműködésével folytattam.

² Terminológiai szempontból jelzem, hogy az amerikai szakirodalomban a fiatalkori bűnözéssel kapcsolatos szakpolitika megjelölése „juvenile justice policy”, azaz a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikája. Tartalmában ez lényegében megfelel a fiatalkori bűnözésre irányuló kriminálpolitikának. A tanulmányban azonos tartalommal használom a „fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikája” és a „fiatalkorúakkal kapcsolatos kriminológia” fogalmat.

³ *Finkey Ferenc* a korabeli Igazságügyi Minisztérium támogatásával 1910-ben két hónapos tanulmányúton volt az Egyesült Államokban, a fiatalkorúak igazságszolgáltatása új intézményeinek megismerése érdekében.

ször 1899-ben Illinois Államban, Chicagóban hoztak létre⁴ – eszmeiségéről pedig Finkey az alábbiakat hangsúlyozta:

„[...] a fiatalkorúak bírósága pecsételi meg azt a szép humánus és altruisztikus felfogást, melyet az északamerikai társadalom emelt először jogi szabállyá is, *hogy a gyermek és fiatalkorú »büntettes«-ekkel szemben a megtorlás eszméjét teljesen el kell ejteni*, velük szemben *egyedül a megelőzés és pedig a gyámolító vagy a javító nevelés* igazolt és jogosult.” (Finkey 1913: 85.)

A fiatalkorúak bíróságának intézménye gyorsan elterjedt az országban. 1910-re már 32 tagállamban működött fiatalkorúak bírósága vagy annak megfelelő fórum (Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 78), 1945-re pedig minden tagállamnak lett fiatalkorúak bírósága (Cox, Allen, Hanser and Conrad, 2014: 140).

A fiatalkorúak bíróságának eszmeisége a *parens patrie* doktrínán alapult. A középkori angol jogból adaptált doktrína⁵ kiindulópontja, hogy a gyermekek, beleértve a fiatalkorúakat is, korlátozottan cselekvőképesek, ezért az államnak, illetve a kormánzatnak elidegeníthetetlen hatalma és kötelessége, hogy védelmet nyújtson azoknak a gyermekeknek, akiknek „vér szerinti szülei” nem biztosítanak megfelelő gondozást vagy felügyeletet (Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 78). A doktrínából fakadóan a törvénysértő cselekményeket elkövető fiatalokat, már nem „kicsi felnőtteknek”, hanem gyermekeknek tekintették, akiknek az érdekében a legmegfelelőbb beavatkozás a nevelés és az ezt szolgáló beavatkozások (Cox, Allen, Hanser and Conrad, 2014: 9.). A fiatalkorúak bíróságai pedig a szülők helyébe lépve döntéseik során a gyermek érdekét, jólétét kötelesek szem előtt tartani. Adott esetben ez jelentheti a gyermekek szülői házból való eltávolítását. Az előzőek egyúttal azt jelzik, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőkre irányuló igazságszolgáltatás meghatározó célja, filozófiája a kezdetektől az 1970-es évekig a rehabilitáció volt (Agnew and Brezina, 2018: 456).

Az eddigiekhez hozzá kel tenni, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a fiatalkorúak igazságszolgáltatása – ha vannak is a tárgykörben szövetségi szintű törvények⁶ – alapvetően a tagállamok hatáskörébe tartozó kérdés. Ebből fakadóan az ötven tagállamnak és a szövetségi kerületnek (Washington, D.C.) nem azonos, nem egységes a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere. Így például már az alapkérdés megítélésében, azaz, hogy ki tekinthető

⁴ Illinois Állam törvényhozása 1899. április 21-én fogadta el a fiatalkorúak bíróságát megeremtő törvényt, amelynek címe: *An act relating to children who are now or may hereafter become dependent, neglected or delinquent, to define these terms, and to provide for the treatment, control, maintenance, adoption and guardianship of the person of such children*. A törvény címe Finkey fordításában: Törvény az elhagyatott, elhanyagolt vagy bűnelkövető gyermekekről, ezek fogalmi meghatározásáról és az ilyen gyermekek kezeléséről, ellenőrzéséről, gondozásáról, örökbe fogadásáról és személyi őrizetéről. (Finkey 1913: 96.)

⁵ A doktrína szó szerinti jelentése: az ország szülője.

⁶ Lásd pl.: (i) *The Federal Juvenile Delinquency Act, Title 18 U.S.C. 5031*, amely fiatalkorú által az Amerikai Egyesült Államokkal szembeni bűncselekmény (tehát nem a fiatalkorúakra vonatkozó tagállami törvény szerinti büntetendő cselekményről vagy tagállami büntető törvényben meghatározott bűncselekményről van szó) elkövetése esetére (pl. illegális bevándorlás) vonatkozó anyagi jogi és eljárási rendelkezéseket tartalmaz. (ii) *Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act of 1974*. Ez a törvény hozta létre az *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention/OJJDP* („Fiatalkorúak Igazságszolgáltatásával és a Fiatalkorúak Bűncselekményeinek Megelőzésével Foglalkozó Hivatal” szövetségi hivatalt. A Hivatal a fiatalkorúak igazságszolgáltatásával és a fiatalkorú bűnözéssel kapcsolatosan kutatásokat folytat és finanszíroz, képzéseket szervez, továbbá pénzügyi támogatást nyújt azoknak a szövetségi államoknak és joghatóságoknak, amelyek önként eleget tesznek az 1974-i törvény folyamatosan módosuló, kiegészülő céljainak, követelményeinek).

„fiatalkorúnak”⁷ és ezáltal kikre terjed ki a fiatalkorúak bíróságának joghatósága, jelentőségek a különbségek.

Eltérő tagállami megoldásokkal találkozunk abban a kérdésben is, hogy mikor kerülhet egy fiatalkorú ügye a felnőtt büntetéseket büntető bírósága (*criminal court*) elé. A fiatalkorúak bírósága joghatóságáról való lemondásnak (*waiver*) és az ügynek, illetve a fiatalkorú felnőttkorúak büntető bíróságára való áttételének (*transfer*) három alapvető formája van. Ezek a következők:

A. Törvényen alapuló kizárás (*statutory exclusion*). Ennek lényege, hogy életkor és bűncselekmény kombináció alapján bizonyos életkorú fiatal, bizonyos bűncselekmény (jellemzően súlyos, erőszakos, fegyveres bűntett) miatti őrizetbe vétele esetén automatikus a fiatalkorúak bírósága joghatóságának kizárása, az arról való lemondás és az áttétel a felnőtt elkövetők igazságszolgáltatási rendszerébe; ennek speciális változata bizonyos államokban az „egyszeri lemondás, minden további ügyben való lemondás” (*„once waived, always waived”*) intézménye. Ez azt jelenti, hogy ha egyszer egy fiatalkorú ügyét a törvényi rendelkezésekre tekintettel áttették a felnőttek büntető bíróságára, akkor a törvény hatálya alá nem tartozó további bűncselekmény(ek) miatti vádemelés esetén is a felnőttkorúak büntetőbírósága jár el. B. Bírói lemondás (*„judicial waiver”*): ebben az esetben a fiatalkorúak bíróját mérlegeli, hogy a fiatalkorúak bírósága által felkínálható kezelési lehetőségeknek látja-e értelmét, előnyét. Amennyiben nem, akkor a fiatalkorút átteszi a felnőttkorú elkövetők bíróságára; döntése során a bíró általában figyelembe veheti a fiatalkorú életkorát és az elkövetett bűncselekményt.

C. Ügyészi lemondás (*„prosecutorial waiver”*): törvény vagy mérlegelés alapján az ügyész fiatalkorú ügyében közvetlenül a felnőttkorúak bíróságán emel vádat (Kupchik and Gosse, 2014: 192-193.). 2019-es adatok szerint 27 államnak van törvényen alapuló kizárás, 35 államnak „egyszeri lemondás, minden további ügyben való lemondás”, 47 államban bírói lemondás és 14 államban pedig ügyészi lemondás intézménye (Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 95).

A fiatalkorúak igazságszolgáltatása, ezen belül a fiatalkorúak bírósága lényege, célja tekintetében is különböző meghatározások szerepelnek a tagállami törvényekben. Így például, amint erre a későbbiekben kitérek, a *parens patriae* doktrína az államok többségében ma már nem vagy korlátozásokkal érvényesül.

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere tagállami megoldásainak azonban van két azonossága. Az egyik: ha nem is azonos filozófia, megközelítés, cél, joghatóság és elnevezés alapján, de minden tagállamban van fiatalkorúak bírósága és erről szóló törvény. A másik: a fiatalkorúakkal szembeni eljárásban meghatározó szerepe van a különböző jellegű és tartalmú diverziós és informális megoldásoknak, ezek végrehajtásában pedig a pártfogásnak. Így például a 2010-es évek közepén Hockenberry és Puzzanchera adatai szerint minden 1000, fiatalkorúak által elkövetett büntetendő cselekmény miatt indult ügyből (*delinquency cases*) csak 30% esetében hozott határozatot a fiatalkorúak bírósága. Ezekből az ügyekből 74, azaz az összes megindult eljárásból kb. 7% végződött a fiatalkorú intézményi (pl. fiatalkorúak javítóintézete) elhelyezésével. Az ügyek mintegy 45%-a (449 eset) informális úton, fiatalko-

⁷ Például a fiatalkorúak bíróságának joghatósága szempontjából a tagállamok többségében nincs alsó korhatár. Lásd: Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 87.

rúak bírósága elé utalása nélkül⁸ zárult.⁹ Így például a fiatalkorút ún. informális pártfogó felügyelet alá helyezik, ami 90 napig tartó, a pártfogó tisztviselő ellenőrzés melletti, a pártfogó által előírt kötelezettség. (Például tanácsadason való megjelenés, iskolába járás, kábítószer-használattal kapcsolatos kezelési programon való részvétel, jóvátétel az áldozatnak teljesítését jelenti.¹⁰)

Az előzőekből következik, hogy megszorítással beszélhetünk a „kriminálpolitika jellemzőiről”. Pontosabb, ha inkább adott időszak meghatározó trendjét említjük, illetve azonosítjuk.

Ráadásul a trendek is változóak. Mielőtt a 2000-es évek trendjével foglalkoznánk, röviden kitérek arra, hogy az amerikai szakirodalomban milyen korszakait különböztetik meg a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájának, továbbá, hogy melyek a főbb megközelítések vannak a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájában, rendszerében bekövetkezett változások leírására, értékelésére.

Változások a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájában; a változások értékelése az amerikai szakirodalomban

Az Amerikai Egyesült Államokban a fiatalkorúak kriminalitása (*juvenile delinquency*) két cselekményi kört jelent. Az egyikbe azok a cselekmények tartoznak, amelyek valamelyikét, ha felnőttkorú követi el (*offender*), akkor az bűncselekménynek (*criminal offense*) minősül és a büntető bíróság hatáskörébe tartozik, amennyiben viszont fiatalkorú követi el, akkor a fiatalkorúak bíróságának, illetve a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének van joghatósága. A fiatalkorú cselekménye ugyan „bűncselekmény”, de az amerikai terminológia szerint nem „*criminal offense*” hanem „*delinquency*”, a rendszerbe került elkövető minősítése pedig „fiatalkorú” (*delinquent*). A büntetendő cselekményt elkövető fiatalkorú azonban bizonyos esetekben – a már említett fiatalkorúak bírósága joghatóságáról való lemondás intézménye révén – felnőttkorúak büntető bírósága elé is kerülhet, ekkor már a jogi státusa „fiatalkorú bűnelkövető” (*juvenile offender*). A másik – az évtizedek során egyre szűkülő csoport – az ún. státus bűncselekmények (*status offenses*), azaz, olyan cselekmények, amelyek elkövetője (*delinquent*) kizárólag fiatalkorú (vagy gyermekkorú) lehet. Jellemző státus bűncselekmények: az iskolakerülés, csavargás, alkoholfogyasztás.

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikája változásainak lényege, hogy mennyire szűkíti vagy tágítja adott állam azt, hogy ki minősül „fiatalkorúnak”, hogy milyen esetekben kerülhet egy fiatalkorú büntetendő cselekménye a fiatalkorúak bírósága helyett felnőtt elkövetők büntető bírósága elé, továbbá, hogy a büntető eljárás alkotmányos garanciái („*due process of law*”, „jogszerű eljárás” követelményei) milyen mértékben érvényesülnek a fiatalkorúak bírósága előtti eljárásban.

Az amerikai szakirodalom alapján¹¹ a fiatalkorúakra irányuló igazságszolgáltatási politikának a domináns szakpolitikai tartalomra, illetve megközelítésre tekintettel a következő korszakait különböztethetjük meg:

⁸ A hazai jogunk szerinti vádemelés nélkül.

⁹ Hockenberry és Puzanchera adatait idézik: Agnew and Brezina, 2018: 412.

¹⁰ Agnew and Brezina, 2018: 394.

¹¹ Lásd pl.: Bishop, D. M. and Feld, B. C. (2012), Cox, S. M., Allen, J.M., Hanser, R. D., & Conrad, J. J. (2014), Krisberg, B. (2005), Puzanchera, Ch., Hockenberry, S. and Sickmund, M. (2022), Zimring, F. E. (2005).

1. A *parens patriae* doktrínán alapuló és a büntetéssel szemben a fiatalkorúak rehabilitációját előtérbe helyező időszak a XIX. század végétől az 1970-es évekig.
2. Az alkotmányos reformok időszaka, a büntetőeljárás alkotmányos garanciáinak, a „jogszerű eljárás” számos követelményének kiterjesztése a fiatalkorúak igazságszolgáltatására az 1960-a évek közepétől az 1980-as évek közepéig. (Például jog a megfelelő módon és időben való tájékoztatáshoz a vádról, védőhöz való jog, jog a tanúval való szembesítéshez és kereszkérdéshez, mentesség az önváddal szemben, a bíró ésszerű kétegy nélküli meggyőződésén alapulhat a felelősség megállapítása, kétszeres eljárás tilalma.)
3. A büntető megközelítés előtérbe helyezése, a fiatalkori bűnözés „(re)kriminalizálása” az 1980-as, 1990-es években.
4. A rehabilitációs szemlélet prioritása, a fiatalkor bűnözés „dekriminalizálása” a 2000-es évek elejétől máig tartóan.

A 3. és 4. szakaszban szereplő „(re)kriminalizálás”, illetve „dekriminalizálás” fogalomnak a tartalma, jelentése eltérő a magyar szakirodalomban megszokottól, ugyanis nem egy magatartás büntetendővé nyilvánítására, illetve büntetendőségének megszűnésére utal. A fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájával kapcsolatos amerikai szakirodalomban a „(re)kriminalizálás” azokat a jogi megoldásokat jelenti, amelyekkel bizonyos fiatalkorúakat – elsősorban az erőszakos bűncselekményeket elkövetőket – a már ismertetett joghatóságról való lemondás intézményével, áthelyeznek a felnőttkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerébe (Singer, 1996: 1.). Stanley Cohen nyomán Simon Singer a (re)kriminalizálás körébe tartozó megoldásokat a társadalmi kontroll kirekesztő technikáiként minősíti (Singer, 1996: 21.). A „dekriminalizálás” pedig a kezelés, rehabilitáció előtérbe helyezését, a fiatalkorú bűnelkövető fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében tartását jelenti, amely politikának a megoldásait a Singer a társadalmi kontroll befogadó technikái körébe sorolja (Singer, 1996: 21, 25-39.).

A fiatalkorúakra irányuló igazságszolgáltatási politika változásait értékelve Thomas Bernard azok ciklikusságát hangsúlyozza. Álláspontja szerint folyamatos a kezelés-orientált és a büntetés-orientált reformok, programok, a keményebb – enyhébb ciklusok váltakozása (Bernard, 1992:4., 188., valamint: Bernard and Kurlychek, 2010.). Több szerző is rámutat arra, hogy a változások a politikai klímától, ideológiától, azok módosulásaitól függenek (lásd pl.: Singer, 1996: 11, Cox, Allen, Hanser and Conrad, 2014: 14.).

Az említett szerzők kiemelik továbbá azt, hogy egy-egy cikluson, korszakon belül részben egymással ellentétes tartalmú politikák (pl. bizonyos fiatalkorúak felnőttek büntető bíróság elé utalásának lehetősége mellett a fiatalkor alsó korhatárának felemelése) vannak, részben pedig, hogy adott korszakon belül előfordulnak a korszak meghatározó trendjével ellentétes miniciklusok. (Például a 2000-es évek elejétől tartó rehabilitációs megközelítés ellenére a 2005-2007 közötti időszakban a börtönbüntetésüket töltő fiatalkorúak száma az 1990 előtti, büntető megközelítés jellemezte ciklusnak megfelelően emelkedett /Merlo and Benekos, 2010: 13./ (Singer, 1996: 24-25., Cox, Allen, Hanser and Conrad, 2014: 14.).

A következő részben a 2000-es évek óta tartó korszak előzményeivel, majd meghatározó trendjével foglalkozom.

A fiatalkorúakkal kapcsolatos kriminálpolitika jellemzői az Amerikai Egyesült Államokban a 2000-es években

Az Amerikai Egyesült Államokban a fiatalkori bűnözéssel kapcsolatos kriminálpolitikában a 2000-es évek elején fordulat következett be. Az 1980-as, de különösen az 1990-es évek jellemzően „kemény kéz” („*tough on crime*”) kriminalizáló politikájától a tagállamok jelentős része elmozdult a dekriminalizáló, a fiatalkorúak rehabilitációjára hangsúlyt helyező politika felé. Mielőtt ennek a jelenleg is tartó korszaknak a fejleményeit áttekinteném, röviden kitérek a *megelőző időszak politikájának hátterére, magyarázatára és egyes megoldásaira*.

Amint arra korábban utaltam, a fiatalkorú bűnelkövetőkre irányuló igazságszolgáltatás meghatározó célja, filozófiája az 1970-es évekig a rehabilitáció volt. Az 1970-es évektől kezdődően azonban megkérdőjeleződött, hogy ez lenne az egyetlen cél és a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájában nagyobb hangsúlyt kapott a fiatalkorú elkövetők felelősége és büntetése. A fordulatot Agnew és Brezina a következő tényezőkkel magyarázzák: A. Az 1970-es években számos tanulmány komoly kételyeket fogalmazott meg azzal kapcsolatban, hogy a társadalom képes lenne a fiatalkorú elkövetők rehabilitációjára. B. Kételyek a rehabilitáció hatékonyságára vonatkozóan, figyelemmel a fiatalkori bűnözés rátájának gyors növekedésére az 1960-as, 1970-es években, majd az erőszakos bűncselekmények emelkedése az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején. C. Az 1960-as évek végén konzervatív politikusok elkezdték agresszíven támadni a rehabilitációs és prevenció programokat, azzal érvelve, hogy a bűnözés és a fiatalkori súlyos bűncselekmények okai nem a szociális problémák (pl. a szegénység), hanem azok rossz emberek szándékos döntései, ezért keményebb fellépésre van szükség a bűnözéssel szemben (Agnew and Brezina, 2018: 391-392).

Az 1990-es években az emelkedő fiatalkori bűnözésre hivatkozva különösen felerősödött a közvéleményben, a médiában és egyes kriminológusok munkáiban a fiatalkori bűnelkövetőkkel szembeni erőteljesebb fellépés követelése. A fiatalkorúak által elkövetett súlyos erőszakos bűncselekmények 1989 utáni több mint egyharmados növekedése, valamint a fegyveres bűncselekmények emelkedése alapján a jelenséggel foglalkozó egyes kriminológusok (pl. James Q. Wilson, Alfred Blumstein, James Fox) a „szuper ragadozók új hullámának” megjelenését jósolták, akik a közeljövőben jelentősen megnövelik a fiatalkori bűnözést (Krisberg, 2006: 11.). John DiIulio konzervatív kriminológus egy 1996-os cikkében a bűnözés bombájára figyelmeztetett, amelyet az „apátlan”, „Istentelen” és „állástalan” fiatalok generációja hoz létre, elárasztva Amerika városainak utcáit (DiIulio, 1996: 25).

Amint arra Barry Krisberg rámutatott, annak ellenére, hogy kutatási eredmények nem támasztották alá ezeket az állításokat, a „morális pánik” szorításában lévő Amerikában a politikusok az államok döntő többségében szigorító intézkedéseket vezettek be (Krisberg, 2006: 11).

Így például 1992-1997 között 45 államban könnyebbé tették a fiatalkorúak bíróságának joghatóságáról való lemondást, azáltal, hogy csökkentették a fiatalkorúak bíróságának hatáskörére vonatkozó felső korhatárt, továbbá 31 államban bővítették a bíróságok által alkalmazható szankciók körét (Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 80).

Az előzőek következtében emelkedett a 18 éven aluli elítéltek száma az állami börtönökben és fegyházakban, az 1992. évi kb. 4400-ról 1997- re 5400-ra (Merlo and Benekos, 2010: 12.).

Az iskolai tankerületek által bevezetett „zéró tolerancia” politikák miatt könnyebbé vált a fiatalok kizárása az iskolákból, a negatív drog-teszt lett a követelménye az iskolai csapatsportokban és más iskolai tevékenységekben való részvételnek, a helyi közösségek kísérletet tettek fiatalokra vonatkozó kijárási tilalom bevezetésére és szigorúbban szankcionálták az iskolakerülést, csavargást (Krisberg, 2006: 11.).

A rekriminalizáló, a büntetéseket és kirekesztő kontroll megoldásokat alkalmazó „kemény kéz” időszakától azonban, ahogy azt korábban jeleztem, a 2000-es évek elején elmozdulás történt a dekriminalizáló, a fiatalkorúakat a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében benntartó politika felé.

A *fordulatot az amerikai szakirodalomban jellemzően két tényezővel magyarázzák* (lásd: pl. Puzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 80). Az egyik a fiatalkori bűnözés alakulására irányuló vizsgálatok és bizonyos intézményekre irányuló hatékonysági, értékelő kutatások megállapításai, a másik az idegtudományi kutatások új eredményei a serdülőkori agyfejlődéssel kapcsolatban és ezek hatása a serdülőkori értelmi érettségre vonatkozóan.

A fiatalkori bűnözés alakulására irányuló vizsgálatokból kiderült, hogy nem bukkant fel a fiatalkorú „szuper ragadozók új hulláma”, a súlyos, erőszakos bűncselekmények aránya pedig már 1993-1994-től jelentős mértékben csökkent, jóval azt megelőzően, hogy a szigorúbb szankciókat alkalmazni kezdték. 2001-re a fiatalkorúak erőszakos bűncselekmények miatti őrizetbe vételének kiugró aránya megszűnt. (Krisberg, 2006: 12).

Ezt követően megindultak a „kemény-kéz” politikájának következményeit értékelő kutatások. Így például számos kutatás vizsgálta a fiatalkorúak joghatóságáról való lemondás következményeit. A kutatások többek között megállapították, hogy azoknak a fiatalkorúaknak a körében, akikkel szemben felnőttek büntetőbírósa járt el, magasabb a visszaesési arány, különösen, az erőszakos bűnelkövetők esetében. Valamint elsősorban azoknál a fiatalkorúaknál nem érvényesül a feltételezett speciális elrettentő hatás, akik felnőtt elítéltek büntetés-végrehajtási intézetében töltötték szabadságvesztésüket és ennek során erőszakos cselekmények tanúi vagy áldozatai voltak. Rámutattak a vizsgálatok arra is, hogy fiatalkorú felnőttkorúak büntetőbírósa általi elítélése megbélyegző hatású, a lemondás gyakorlata pedig növeli a faji egyenlőtlenségeket a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében. (Például egy 2000. évi vizsgálatból kiderült, hogy bár a droghasználat a „fehér” és az „afrikai-amerikai” serdülők körében azonos gyakoriságú, a drog-bűncselekmény miatt felnőttkorúak börtönében letöltendő szabadságvesztésre ítélt fiatalok 95 %-a színes bőrű.) A kutatások feltárták azt is, hogy nem szándékolt következményei is vannak felnőttkorúak büntető bírósága általi elítélésnek. Például a fiatalkorúak bírósága általi felelősségre vonás jellemzően nem befolyásolja a továbbtanulási és munkavállalási lehetőségeket, a katonai szolgálatra jelentkezést és a szavazati jogot, a büntetőbírósa általi elítélés azonban igen. (Az idézett kutatási eredmények forrásai: Feld and Bishop, 2012, Kupchik and Gosse, 2014, Myers, 2003, Redding, 2008, Steiner and Wright, 2006, Zane et al., 2016).

A 2000-es évek elején bekövetkezett kriminálpolitikai fordulatban rendkívül jelentős szerepe volt a serdülőkori fejlődéssel és agyfejlődéssel kapcsolatos új idegtudományi kutatási eredményeknek. Az eredmények részben megerősítették, hogy a fiatalkorúak kevésbé érettek, mint

a felnőttek. Az agyra irányuló vizsgálatok azonban azt is kimutatták, hogy a homloklebenynek, amely az agy döntési központja, a fejlődése az ember 20-as éveinek közepéig tart. Egy serdülő esetben tehát nem beszélhetünk felnőttkori értelmi érettségről. Ugyanakkor a kutatások azt is megállapították, hogy serdülőkorban az idegrendszer, az agy képes a változásra, alkalmazkodásra. Ez pedig azt jelenti, hogy a serdülőkkben megvan a képesség arra, hogy megváltozzanak, hogy rehabilitálhatóak legyenek (Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 80, Steinberg and Cauffman, 2000, Steinberg, 2014.) Az új idegtudományi eredmények és a serdülők kognitív funkciójával kapcsolatos kutatások befolyásolták a fiatalkorúak igazságszolgáltatásával, kriminálpolitikájával kapcsolatos felfogást, hatottak a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájára. Ebből a szempontból is fontos volt, hogy az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a 18 éven aluliakkal szembeni halálbüntetés kiszabását alkotmányellenesnek nyilvánította, a 2005. évi *Roper v. Simmons* döntésében hivatkozott a serdülők agyfejlődésével kapcsolatos ismeretekre (Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund 2022: 81.)

Az előzőkben vázolt tényezők nyomán az Amerikai Egyesült Államokban, annak számos államában a 2000-es évek elején megváltozott az előző időszak fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájának trendje. *A (re)kriminalizációs ciklust dekriminalizációs követte.*

A következőkben ennek egyes fejleményeit, legfontosabb jellemzőit tekintem át Puzzanchera, Hockenberry and Sickmund: Juvenile justice system structure and process („A fiatalkorúak igazságszolgáltatásának struktúrája és folyamata”) c. tanulmányuk alapján, amely a National Center for Juvenile Justice („Fiatalkorúak Igazságszolgáltatásának Országos Központja”) 2022.évi National Report-jában („Országos Jelentés”) jelent meg. (A továbbiakban a jelentésre, mint forrásra „Report, 2022” megjelöléssel hivatkozom.)

A 2000-es évek eleje óta tartó időszak meghatározó trendje a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájában a rehabilitáció¹² előtérbe helyezése a büntetéssel szemben, és a dekriminalizáció, azaz, minél több fiatalkorú távoltartása a felnőttek büntető bíróságától. Ennek érdekében a reformok során az államok egy része nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy a fiatalkorú elkövetőkkel a fiatalkorúak igazságszolgáltatása keretében foglalkozzanak, továbbá jelentős szerepet tulajdonítottak a diverziós és a közösségekre építő programoknak (Report, 2022: 81.)

¹² A „rehabilitáció” kategóriájával összefüggésben utalok arra, hogy terminológiai szempontból ennek a fogalomnak a fiatalkorúak igazságszolgáltatásával foglalkozó amerikai szakirodalomban a tartalma nem teljesen azonos a „rehabilitáció” európai, így a hazai szakirodalomban is felfogott értelmezésével. Az utóbbi szakirodalomban, ahogy arra Borbíró Andrea rámutat, a „rehabilitációs kriminálpolitika” a jóléti államok krimiálpolitikájához kötődő kategória, amely „az elkövetőre koncentráló, a bűnelkövetővé válás szociális és személyes tényezőit orvosolni – rehabilitálni – szándékozó” megközelítést jelent.” Ennek „legmarkánsabb megnyilvánulása az ún. treatment (kezelési) modell volt, annak is az amerikai formája. A medikális szóhasználat nem véletlen: a 20. század első harmadától a bűnelkövető egyre inkább *kezelésre szoruló kliensként* jelenik meg.” (Borbíró 2019: 733.) A fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó amerikai szakirodalomban a „rehabilitáció” elsősorban a fiatalkori bűnözésre irányuló állami intervenció, igazságszolgáltatási politika egyik alaptípusát, megközelítését jelenti, szemben a másik alaptípussal, a „büntetés” megközelítéssel. Ugyanakkor a „rehabilitáció” összefoglaló neve a fiatalkorúakra irányuló, a speciális prevenciót és társadalmi beilleszkedésüket szolgáló különböző beavatkozásoknak, programoknak. Ezeknek a tartalma, jellege az idők során – jelentős mértékben kriminológiai kutatások, adott korszak uralkodó kriminológiai felfogása hatására – változott. A vonatkozó amerikai szakirodalomban ma egyaránt a „rehabilitáció” fogalmával jelölik az egyénre koncentráló, pszichológiai jellegű korrekciós programokat és a társadalmi beilleszkedést szolgáló szociális intézkedéseket (pl. iskolai beilleszkedést segítő, szakmaszerzésre irányuló programok). Bizonyos munkákban a „rehabilitáció” szinonimájaként, szerepel a „treatment” (ebben az értelemben „bánásmód”, nem pedig „kezelés”) és a reintegráció” kifejezés is (Altschuler, Armstrong, MacKenzie 1999).

A változások közül adott állam reformjának tartalma, iránya szempontjából meghatározó jelentőségű a fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról, illetve a fiatalkorúak bíróságáról szóló állami törvénykönyvek megközelítésének és ehhez igazodó céljának, céljainak megjelölése. A tárgyalt dokumentum négy megközelítést azonosít. Ezek a következők: fejlődési megközelítés („*developmental approach*”), kiegyensúlyozott és kárhelyreállító igazságszolgáltatás („*balanced and restorative justice*”), jogszerű eljárás védelme („*due process protection*”) és a *parens patriae* megközelítés.

A „fejlődési megközelítésen” alapul 6 állam (pl. Connecticut, Florida) fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszeréről szóló törvénykönyve. Ezekben célként a serdülők fejlődésével kapcsolatos és egyéb kutatási eredmények és/vagy a bizonyítékon alapuló („*evidence based*”) gyakorlatok vagy adatok alkalmazása szerepel a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere működéséhez való hozzájárulás érdekében

A „kiegyensúlyozott és kárhelyreállító igazságszolgáltatás” a leggyakoribb megközelítés. 27 állam (pl. Alabama, Kalifornia, New Jersey) és a szövetségi kerület törvénykönyve épül erre. A megközelítésre épülő törvénykönyvek célként a következő három érdek közötti egyensúlyozást hangsúlyozzák: a. közbiztonság, b. olyan készségek fejlesztése, amelyek segítik a fiatalokat abban, hogy törvénytisztelő és produktív életet éljenek, c. az okozott károkkért, sérelmekért való egyéni felelősségvállalás az áldozatok és a közösség számára.

A „jogszerű eljárás védelme” megközelítést 6 állam (pl. New York, Texas) törvénykönyve követi. Ezekben célként az alkotmányos reformok időszakában a fiatalkorúak igazságszolgáltatásába beiktatott büntető eljárási alkotmányos garanciák a védelme szerepel.

A „*parens patriae*” megközelítésre épül 8 állam (pl. Delaware, Massachusetts) vonatkozó kódexe. A kódexekben célként a fiatalkorúak bírójának egykori szerepe jelenik meg, azaz, hogy a gyermekek állam által kijelölt védelmezője. Ennek lényege, hogy a fiatalkorúak bírójára, az állam végső szülői jogkörét gyakorolva, a törvénysértő cselekményt elkövető fiatalkorú érdekére tekintettel hozza meg az általa szükségesnek tartott intézkedést. (A megközelítésről szóló rész forrása: Report, 2022: 82.)

A fiatalkorúak bíróságának joghatósága szempontjából meghatározó a fiatalkorú alsó és felső korhatára, a joghatóságról való lemondás intézménye esetén is jellemzően szerepe van a fiatalkorú életkorának. A 2000-es években ezekkel az életkori határokkal kapcsolatban is fontos változások történtek.

2019-re 4 olyan államban, amelyben korábban nem volt a fiatalkorúak alsó korhatára, törvényben rögzítették azt, Massachusetts Államban pedig az 7 éves alsó korhatárt 12 évre emelték. Ily módon ma már 20 államban van a fiatalkorúak törvény által meghatározott alsó korhatára.¹³ A legalacsonyabb Észak-Karolinában, 6. év, a leggyakoribb a 10. év (pl. Pennsylvania, Texas) és a legmagasabb a 12. év (a már említett Massachusetts mellett Kaliforniában).

2000-óta 10 államban felemelték a fiatalkorúak bíróságának joghatósága alá tartozók felső korhatárát (pl. Illinois-ban, New York-ban). A tipikus felső korhatár a 17. év. Vermont Államban 2022-ben 19 évre emelték a felső korhatárt, az alkalmazást azonban egyelőre fel-

¹³ Azokban az államokban, amelyekben a törvényben nem szerepel alsó korhatár – 30 ilyen állam van és a szövetségi kerület – az esetjog vagy a common law alapján döntenek arról, hogy a fiatalkorúak bírósága hatáskörébe tartozó büntetendő cselekmény miatt eljárhatnak-e gyermekkel vagy fiatallal szemben.

függesztették. Ehhez hozzá kell tenni, hogy 2019-re 34 államban – bizonyos bűncselekményi és személyi korlátokkal – kiterjesztették a fiatalkorúak bíróságának joghatóságát a fiatalok 21. születésnapjáig (Report, 2022, 87.)

Az ún. transzfer törvények (a fiatalkorúak ügyeinek felnőttek büntető bíróságára való áthelyezésére vonatkozó törvények) életkorral kapcsolatos rendelkezéseinek 2004-2019 módosításai maradéktalanul nem tükrözik a korszak dekriminalizációs trendjét. Az áthelyezés gyakorlata azonban igen.

A jelzett időszakban 21 államban nem változtak a transzfer törvények (például Texasban). 16 állam a korhatár felemeléssel vagy az intézmény alkalmazására alapul szolgáló bűncselekmények körének csökkentésével szűkítette a felnőtt bíróságra való áthelyezés lehetőségét (pl. Massachusetts). 6 állam (pl. Oregon) és a szövetségi kerület bővítette a felnőtt bírósághoz vezető utakat, életkor leszállítással vagy az áttétel alapját jelentő bűncselekmények bővítésével. 7 állam pedig (pl. New York) szűkítette (a fiatalkor felső határának felemelésével) és bővítette (az alsó korhatár leszállításával és a bűncselekményi kör növelésével) is az áthelyezési lehetőséget. Az előzőek összehatása jelentős az áthelyezés gyakorlatára: 2019-ben mintegy 53 000 18 éven aluli ügyét tárgyalta felnőtt büntető bírósága, ami a 2004-es becslült számhoz képest 64%-os csökkenést jelent (Report, 2022: 100.).

A 2000-es évek óta tartó korszakban is fennmaradtak, működnek a fiatalkorúak bíróságai. Minden államnak van legalább egy bírósága, amely rendelkezik a fiatalkorúakra vonatkozó joghatósággal. Nem feltétlenül hívják azonban ezeket a bíróságokat „fiatalkorúak bíróságának”.

Az elnevezések – derül ki a Report-ból – változatosak. Van ahol „körzeti bíróságnak” („*district court*”), van ahol „családi bíróságnak” („*family court*”) hívják az intézményt. Akármilyen is a hivatalos elnevezés, a fiatalkorúakra vonatkozó joghatósággal rendelkező bíróságra fiatalkorúak bíróságaként hivatkoznak. A bíróság hatáskörébe tartoznak rendszerint a fiatalkori bűncselekmények, a státusz bűncselekmények, visszaélési/elhanyagolási ügyek és vannak olyan joghatóságok, amelyekben a fiatalkorúak bírósága foglalkozik az örökbefogadásokkal vagy a szülői jogok megszüntetésével is (Report, 2022: 92.).

A bírák feladatai, a specializáció szempontjából 3 államban (Alaska, Montana, Észak-Dakota) a fiatalkorúak bírái nem szakosodnak a fiatalkorúak ügyeire, hanem foglalkoznak felnőttek büntető és polgári ügyeivel is. 30 államban (pl. Florida, Illinois, Pennsylvania, Texas) a fiatalkorúak bíráinak többsége nem specializálódik a fiatalkorúak ügyeire. 18 államban (pl. Massachusetts, New York, Kalifornia) a fiatalkorúak bíráinak többsége fiatalkorúakra és családi ügyekre specializálódik¹⁴ (Report, 2022: 92.).

Az előző áttekintésből kitűnik, hogy bár ma is jelen van az 1990-es évek „kemény kéz” politikájának hatása, a punitív szemlélet a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási politikájában (lásd pl. a transzfer törvényeket), azonban 2000 óta meghatározó trend a rehabilitációs megközelítés, a dekriminalizáció és a fiatalkorú elkövetőkkel foglalkozó külön intézményrendszer. A korszak jellemzője továbbá a bizonyítékokon alapuló reformok, programok, politikák.

¹⁴ Massachusetts Államban a fiatalkorúak ügyeivel foglalkozó ügyvédeknek, ügyészek és bíráknak szakmai vizsgát kell tenniük, ahhoz, hogy fiatalkorúak ügyeivel foglalkozzanak.

Összegzés, tanulságok

A fiatalkori bűnözésre való állami reagálás, kriminálpolitika az országok többségében a „más elbánás” megközelítésére épül. Enne eredete az Amerikai Egyesült Államokban a XIX. század végén létrejött fiatalkorúak bírósága, fiatalkorúak igazságszolgáltatása, amely a fiatalkorú érdekének figyelembevételén, az individualizáción, a büntetés helyett a kezelés, a nevelés előtérbe helyezésén és a fiatalkorúak bírójának széles döntési jogkörén alapult.

Az egyesült államokbeli rendszer és igazságszolgáltatási-, illetve kriminálpolitika közel 125 éves története során többször változott. Egy valami azonban nem változott, mégpedig az, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerébe tartozó fiatalkorúak esetében ma is a „más elbánás” elve érvényesül.

Tanulmányomban – a tanulmány engedte terjedelmi keretek között – áttekintettem az 1899-es kezdettől a napjainkig tartó fejlődés leglényegesebb jellemzőit, részletesebben foglalkozva a 2000-es évek óta tartó időszak meghatározó jellemzőivel és az utóbbiak előzményeivel.

Az amerikai fiatalkorúakra irányuló igazságszolgáltatási politika alakulásából három jellemzőt különösen fontosnak tartok kiemelni. Az első az, hogy az 1960-as évek eleje óta ciklikusan váltják egymást a fiatalkorúak kezelésére, rehabilitációjára és a büntetésükre hangsúlyt helyező periódusok. Az, hogy éppen melyik érvényesül, döntően az uralkodó politikai ideológiától, a szakmai álláspontoktól, kutatási eredményektől és részben a fiatalkori bűnözés alakulásától függ. A második az, hogy az 1990-es évek vége óta szakpolitikai döntésekben, reformokban, különböző prevenciós programok kidolgozásában és bevezetésében jelentős szerepe van a kutatási eredményeknek, és ennek következtében az államok jelentős részében bizonyítékokon alapul a fiatalkorúakra irányuló igazságszolgáltatási politika.

A harmadik kiemelésre különösen fontos jellemző, a vázolt új idegtudományi eredmények hasznosítása a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikájában. Ennek van egy szakpolitikai és egy tudományos tanulsága, illetve következménye. A szakpolitikai tanulság az, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó „más elbánás” indokolt kiterjeszteni a fiatal felnőttekre. A tudományos következmény pedig az, hogy a „más elbánás” ma már nem csupán szociológia és pszichológiai tényen, azaz, hogy a fiatalkorúak a gyermekek és a felnőttek között átmeneti társadalmi helyzetben lévő csoport, illetve, hogy fejlődésben lévő személyiségek, hanem idegtudományi tényen is alapul, tehát, hogy a felnőttekre jellemző értelmi érettség az ember 20-as éveinek közepére alakul ki.

Kérdés, hogy a 2000-es évek eleje óta tartó korszak trendje, meghatározó jellemzői mennyire lesznek tartósak. Erre nehéz válaszolni. Talán nagyobb valószínűsége van a rehabilitációt, dekriminalizációt előtérbe helyező és az államok közötti különbségeket mérséklő fiatalkorúak igazságszolgáltatási politika folytatásának, ha az Amerika Egyesült Államok ratifikálja az ENSZ Gyermek Jogairól szóló 1989. évi Egyezményét.¹⁵ Az ország alkotmányos berendezkedését tekintve pedig az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága is befolyásolhatja, hogy milyen irányba halad a fiatalkorúak igazságszolgáltatási politikája.

A hazai tanulságok szempontjából pedig nagyon lényegesnek tartom a „fejlődési megközelítés” és a „kiegyensúlyozott és kárhelyreállító igazságszolgáltatás” megközelítés figyelembe-

¹⁵ Ma már csak egyetlen ország van, amely nem ratifikálta az Egyezményt, az Amerikai Egyesült Államok.

vételét úgy a korosztályra irányuló kriminológiai kutatásokban, mint a kriminálpolitikában és a kutatási eredményeken, bizonyítékokon, nem pusztán hatalmi döntéseken alapuló fiatalokorra irányuló igazságszolgáltatási politika kialakítását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Agnew, R. and Brezina, T. (2018) *Juvenile Delinquency. Causes and Control*. New York: Oxford University Press.
- Altschuler, D. M., Armstrong, T. L. and MacKenzie, L. D. (1999) *Reintegration, Supervised Release, and Intensive Aftercare*. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. www.ojjdp.ojp.gov Letöltés: 2023. augusztus 25.
- Bernard, Th. J. (1992) *The Cycle of Juvenile Justice*. New York: Oxford University Press.
- Bernard, Th. J. and M. C. Kurlychek (2010) *The Cycle of Juvenile Justice*. New York: Oxford University Press.
- Bishop, D. M. and Feld, B. C. (2012) Trends in juvenile justice and practice. In: Feld, B. C. and Bishop, D. M. (eds.) *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice*. New York: Oxford University Press, 898-926.
- Borbíró A. (2019) *Kriminálpolitika*. In: Borbíró A. – Gönczöl K. – Kerezi K. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia. Második, átdolgozott kiadás*. WoltersKluwer, Budapest, 715-768.
- Cox, S. M., Allen, J. M., Hanser, R. D., and Conrad, J. J. (2014) *Juvenile Justice. A Guide to Theory, Policy, and Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- DiIulio, J.J. (1996) *They're Coming: Florida's Youth Crime Bomb*. Impact, Spring, 25-27.
- Düinkel, F. (2022) Youth justice: European and international developments and (good) practices. In: Nelken, D. (ed.) *Research Handbook of Comparative Criminal Justice*. Edward Elgar Publishing, 30-48.
- Feld, B. C. and Bishop, D. M. (2012) Transfer of juveniles to criminal court. In: Feld, B. C. and Bishop, D. M. (eds.) *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice*. New York: Oxford University Press, 801-842.
- Finkey F. (1913) *A fiatalokorra büntetőjoga Észak-Amerikában*. Budapest: Atheneum.
- Krisberg, B. (2005) *Juvenile Justice. Redeeming our children*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Krisberg, B. (2006) *Rediscovering the Juvenile Justice Ideal in the United States*. In: Muncie, J., and Goldson B. (eds.) *Comparative Youth Justice. Critical Issues*. Thousand Oaks, CA: Sage, 6-18.
- Kupchik, A. and Gosse, M. (2014) *Juvenile Waiver Policies*. In: Mallicoat, S. L. and Gardiner, Ch. L. (eds.) *Criminal Justice Policy*. Thousand Oaks, CA: Sage, 191-200.
- Lévay M. (2009) *A gyermek érdekétől a megérdemelt büntetésig: a fiatalokorra vonatkozó büntető igazságszolgáltatás alakulása az Amerikai Egyesült Államokban*. In: Virág Gy. (szerk.) *OKRI Szemle, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 149-171*.
- Lévay M. (2019) *A fiatalokorra büntetőpolitikája*. In: Borbíró A. – Gönczöl K. – Kerezi K. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia. Második, átdolgozott kiadás*. WoltersKluwer, Budapest, 887-913.
- Merlo, A. M. and Benekos, P. J. (2010) *Is Punitive Juvenile Justice Policy Declining in the United States? A Critique of Emergent Initiatives*. *Youth Justice*, 10(1) 3-24.
- Myers, D. L. (2003) *Waiver to adult court*. In: McShane, M.D. and Williams III, F. P. (eds.) *Encyclopedia of Juvenile Justice*. Thousand Oaks, CA: Sage, 387-394.
- Puzzanchera, Ch., Hockenberry, S. and Sickmund, M. (2022) *Juvenile justice system structure and process*. In: *Youth and Juvenile Justice System: 2022 National Report*. Corporate Author: National Center for Juvenile Justice, December 2022. OJJDP, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs. Chapter 4, 77-103. www.ojp.gov Letöltés: 2023. március 1.
- Redding, R. E. (2008) *Juvenile justice transfer laws: An effective deterrent to delinquency?* *Juvenile Justice Bulletin*, August. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

- Singer, S.I. (1996) *Recriminalizing Delinquency: Violent Juvenile Crime and Juvenile Justice Reform*. Cambridge University Press.
- Singer, S.I. (2014) *America's Safest City: Delinquency and Modernity in Suburbia*. New York University Press.
- Steinberg, L. (2014) *Age of Opportunity: Lessons from the New Science of Adolescence*. Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt.
- Steinberg, L. and Cauffman, E. (2000) A developmental perspective on jurisdictional boundary. In: Fagan, J. and Zimring, F. E. (eds.) *The Changing Borders of Juvenile Justice*. Chicago: University of Chicago Press, 379-406.
- Steiner, B. and Wright, E. (2006) Assessing the relative effects of state direct file laws on violent juvenile crime. *Journal of Criminal Law and Criminology* 96:1451-1478.
- Zane, S. N., Welsh, B. C. and Mears, D. P. (2016) Juvenile transfer and the specific deterrence hypothesis. *Criminology & Public Policy* 15: 901-925.
- Zimring, F. E. (2005) *American Juvenile Justice*. New York: Oxford University Press.

DR. KADLÓT ERZSÉBET

ZÁRSZÓ

Tisztelt Kriminológiai Társaság! Tisztelt Megjelentek!

Ünnepi rendezvényen zárszót mondani többnyire rutinfeladat. Egyetlen kötelem van: legyen rövid. Jól sikerült a rendezvényt követően mindenkinek csak terhére vannak a szavak, ha pedig nem alakultak tökéletesen a dolgok, akkor nem illik fokozni a szenvedéseket.

Annyira azonban nem lehetek rövid, hogy a Társaság értékrendjének szellemében néhány gondolat erejéig ne tekintsek a jövőre; még ha kissé furcsa módon fogom is ezt megtenni.

A Társaság Elnöke a bevezetőben számot adott a gazdag eszmei múltról, a létrehozott szellemi tőkéről, amelyet a tudományos társaságok csak ritkán mondhatnak a magukénak. Az út, amelyet a Társaság megtett nagyon szép és különleges volt! Ugyanakkor nagy pártfogók, gazdag mecénások hiányában, kérlelhetetlen elvi tisztaság mellett sokszor irgalmatlanul nehéz.

A mi esetünkben az elvhűség nem csupán annyit jelentett, hogy egy meghatározott jogterülethez, jogághoz a társadalom egyetlen szegmenséhez, kiválasztott rokon-tudományterülethez voltunk hívek. A Társaság küldetése kezdettől fogva az **összhangzattan** megteremtése volt, amely – meg sem számolható területet érintett. A társadalom- és jogtudomány, az alapjogok, a rendészettudomány, az igazságszolgáltatási, büntetés-végrehajtási rendszereket érintő működőképes szervezeti jog, a neveléstudomány, a képzés, oktatás, a nemzetközi jog, a fogvatartotti jogok, a sértetti jogok és megannyi más terület egyidejűleg álltak a fókuszban.

Stephen Hawking – az utóbbi ötven év legjelentősebb elméleti fizikusa – sokszor hangsúlyozta, hogy elméleti fizikusként egyetlen ötlet, egyetlen délután bárki számára meghozhatja a hírnevet, ám ez kísérleti fizikusként rendkívül nehéz. Többnyire egy nagy csoport tagjaként kell dolgozni évekig tartó kísérleteken, az eredmény elérését pedig számos meghiúsult remény előzi meg.

A mi „kísérleti fizikánk” a *harmónia* keresése volt, a minőségi összehangolás a tételes jog és a jogtudomány, a hivatásrendek működése, az elmélet- és a gyakorlat között. Úgy véltük csak a harmónia megteremtése jelenthet olyan minőséget, amelyben igazságszolgáltatási rendszerek úgy működnek eredményesen és jogállami módon, hogy az elkövetők és az áldozatok alapjogai maguktól értetődően érvényesülnek.

Az eredmény oldaláról nézve a kérdést nincs mit szégyenkeznünk. Ahogyan a bevezetőben elhangzott: közreműködésünkre, az általunk hozzáadható minőségre, összeadott tudásunkra hosszú időn át a jogalkotó és a jogalkalmazó is számított – ami mindkét félnek kifejezetten az előnyére vált. Emellett „lehetőségünk volt” arra is, hogy kezdeményezően lépünk fel egymástól távol eső olyan területeken, mint a képzés, oktatás fejlesztése, a büntetés-végrehajtás működésének „alapjogiasítása”, a szakmai, tudományos kutatások támogatása terén.

A kriminológia szaktudományának küldetése is mindig a harmónia megteremtése. Mi pedig ezt formáltuk gyakorlattá.

A sikernek persze feltételei vannak.

a) Amikor még alapkövetelmény volt, hogy

- a jog- és társadalomtudomány ne a populizmus mocsarára húzza fel alkalmi dácsáit,
- amikor ezzel egyidejűleg az egyetemmel szemben nem az volt az elvárás, hogy a hallgatót éppen csak összeismertesse a jogi szubkultúrával, s egyben az oktatásnak rendszere volt,
- abban tudtunk segíteni, hogy a különböző jogterületek jól képzett és nálunk igény szerint után-képzésben is részesülő „kis tudósokat” kapjanak.

Mi pedig napi inspirációt kaptunk a visszaigazolt eredményektől.

b) Amikor

- még természetes volt, hogy a hivatásrendek tagjainak szabad, sőt kötelező egymással „mélységi” eszmecsere folytatódnia,
- amikor még ki kellett érdemelni, hogy a különböző területeken dolgozó szakemberek minőségi elméleti felkészültséggel vegyenek részt a nemzetközi képzésben,
- amikor még elképzelhetetlen volt, hogy a tudomány képviselői ne töltsenek be meghatározó szerepet a kodifikációban,
- a napi ügyészi, bírói gyakorlat is adta a sikerről a visszajelzéseket.

Volt „mire” többnapos kétéves (jó időszakban éves) konferenciákat, 1500 fős világ-kongresszusokat szervezni.

A materiális javakat tekintve mindig is szerény tőkével működtünk, fényűzésre sohasem tellett. Ám a szakmai, intellektuális sikerekben tobzódtunk, és külön-külön, személyenként is nem csak a háromhetente, havonta megrendezett szakmai együttlétek adták a tagok számára a feltöltődést. A hétköznapokban éreztük, hogy szakmai küldetésünknek közvetlen társadalmi haszna van; az lecsapódott a tárgyalóteremben, olykor még a nyomozásban is. Ehhez jöttek még az „extrák”: a Társaság legjobb tagjainak folyamatos nemzetközi elismertése és ezen keresztül a Társaság integrálódása a tudományos közéletbe.

A jelen nem kedvez az intellektuális sikernek.

Jelenleg

- a populistáknak büntetőpolitika csak két szót ismer: az „időszerűséget”, melynél már csak a krudélis büntetések fontosabbak,
- a hivatásrendek tagjai között vasfüggönnyet húztak fel,
- a hallgató pedig csak számadatot jelent ilyen-olyan országos fiskális statisztikákban.

S ha említettem a bevezetőben a „kísérleti fizika” időigényességét, nos akkor jelenthetem, hogy az utóbb felsorolt kedvezőtlen állapotok nagyon gyorsan visszaigazolták azt az alapigazságot, amelyet az intellektuális, kutatásokra épült társadalom- és jogtudomány mintegy kétszáz éve állít. A krudélis büntetések a szakmai elszigetelődés, a képzésben eluralkodott minimalista szemlélet, a tudományos kutatásokat legfeljebb sporadikusan alkalmazó kodifikáció, soha nem fogja eredményezni a bűnözés csökkenését.

Kínkeservesen megtett „kakaslépésekkel” – és persze a hosszú ellenállás miatt jó drágán – elértük például, hogy a büntetésévrehajtásban lehetett ténylegesen érvényesülő alapjogokról beszélni, és legalább „éppen” megfelelőek voltak az elhelyezési körülmények.

Most cc. az utóbbi három évben vissza jutottunk oda, hogy hétfő este 122-124%-os volt a büntetés-végrehajtási intézetekben túltelítettség (közvetlenül a bv-ből származó adat), és a tavalyi évben 16,6%-kal nőtt a bűncselekmények száma csak a fővárosban. (Ugyancsak tegnapi adat Terdik Tamás rendőrfőkapitány nyilvános beszámolója szerint.) Ráadásul, ha már a mai napi tudományos rendezvényt a gyermek- és fiatalkorúak büntetőjogi helyzetének szenteltük, nem állom meg, hogy ezt a statisztikát „fel nem bontjam” végső jegyeire. Az emelkedésről szóló adatsor egészen extrém tényről tudósít: a kiskorú veszélyeztetésének büntette több, mint hatvan százalékkal emelkedett, az előző évhez képest. Ezt nem lehet betudni jogszabályváltozásnak, pandémiás helyzetnek (mi több, az alatt társadalmilag is sokkal veszélyeztetettebb volt ez a korosztály), nem „keletkeztek” olyan új bűncselekménykategóriák a világban sem, ami ezt indokolhatná.

Azt kell tehát megállapítani, hogy ha csak nem valami ostoba titkos „világkísérletben” vállaltuk a tudománytalanság igazolása végett visszaigazolási szerepet, akkor ez – ahol a bűnözés, mint társadalmi jelenség és annak kezelése terén tartunk – bizony *termetes kudarc*. Zuhanórepülésben vagyunk még ahhoz az állapothoz képest is, amiből a büntetőpolitika területén – a Társaság és tagjai derekas segítségével – egyszer már kilábalta az ország.

S hogy akkor most mi a siker?

Az, miszerint annak ellenére, hogy a Társaság, mint intellektuális kemény mag ezt a kudarcos eredményt pontosan látta, (sőt, hogy rosszabb is lesz), nem esett szét, sőt olyan állapotban tudta magát tartani, hogy készen áll a segítségre a visszaesésből kilábaláshoz. Nekünk ugyanis vannak olyan szakembereink, van olyan nemzetközi kapcsolati hálónk, van olyan körülöttünk lévő felkészült és elszánt ember-anyag, amelyik – amint az engedik – eredményes tud lenni.

Mi több, az elmúlt évtizedben erőnket még fokoztuk is. Nem engedjük el a fiatalok kezét, az ifjú tudóspalánták számára nyitva tartottuk az utat a konferenciákkal, a publikálási lehetőségekkel, a konzultációkkal. Az inkubátort most is fenntartjuk számukra, hogy készüljenek a feladatra.

Ergo, amit az Elnök asszony a visszatekintésben értéként, eredményként felsorolt, annak **új megvilágítást ad a tényleges helyzet**: a Társaság nem, hogy *nem eshet szét, de követelessége is egyben tartani magát*. Az elnöki összefoglaló nem csak dicsőséget és örömet jelent, de én az abban foglaltakat most *feladattá, küldetésé formálom*. Azokat az alapokat tegyük minél szélesebb körben ismertté amelyeket 40 év szorgos munkájával létrehoztunk, azon a stabil eszmei talajon segítsünk felépíteni újra – egy *immár lebonthatatlan szakmai minőséget*.

Ehhez kívánok a már felidézett Hawking személyesen nekem szóló szavaival minden tagunknak, munkatársunknak, kollégánknak, barátunknak jó egészséget, kitartást és örömteli hétköznapokat!

Intermezzoként utalok arra (ami nem feltétlenül közismert), hogy Hawkingot a sors igen csak „megpróbálta”, méghozzá élete nagyobb részében. Fiatalkorában – amellett, hogy doktorált – aktívan sportolt, még a családalapítást követően is, kifejezetten mozgalmas életet él. Majd hirtelen egy aktív életformából – haláláig tökéletesen működő elmével – közel ötven évre tolokosiba kényszerült. Naponta sorvadó testtel, kommunikációs benuhátsággal, légzés problémákkal, gépeknek kitett fizikális létben mégis folyamatosan „hozta” a kiemelkedő szakmai eredményeket. Talán az ilyen szájából hitelesen hangzik egy, az előadásán elhangzott alábbi három mondat:

„Mindig a csillagokra nézz és soha ne a lábaidra! Bármennyire is nehéznekné tünik az élet, mindig tehetsz valamit és mindig sikeres lehetsz valamiben. Fontos, hogy soha ne add fel.”

